

bulletin 6

ab ČERVEN 2008

FOTO: MARINA HUŽÁŘOVÁ M.L., ARCHIV AUTORKY

Štěňata se rodí slepá a prohlédnou přibližně po týdnu. Mnoho psů však trpí vrozenými poruchami, mezi něž patří retinální atrofie sítnice, která způsobuje slepotu i u lidí. Nejblížejší přítel člověka pomáhá k pochopení patogeneze mnoha lidských chorob. Více na str. 10–11.

TITUL „DOKTOR VĚD“ JEDENÁCTI VĚDCŮM

Dne 28. května 2008 převzalo z rukou místopředsedy AV ČR prof. Jiřího Drahoše diplomy doktora věd (ve zkratce DSc.) jedenáct nových nositelů. Jmenovitě prof. Radim Bělohávek, prof. Karel Bezouška, dr. Zdeněk Dlouhý, doc. Milada Hirschová, doc. Josef Janyška, dr. Martin Kuna, doc. Josef Málek, doc. Jan Ondřej, dr. Milan Salaš, dr. Michal Sobotka a prof. Jiří Stráský. Slavnost se konala v prostorách Knihovny AV ČR za přítomnosti představitelů AV ČR, zástupců pracovišť, kde noví doktoři působí, členů komisí pro obhajoby a dalších pozvaných hostů. Diplom vědeckého titulu „doktor věd“ výtavně ztvárnil významný grafik písma prof. Jan Solpera. „Vysoká úroveň tohoto titulu spočívá v tom, že kritéria pro jeho udělení často převyšují kritéria na profesury. Z vědeckého hlediska se jedná o nejprestižnější titul,“ zdůraznila na tiskové konferenci prof. Eva Syková, členka Grémia pro udělení vědeckého titulu „doktor věd“.

lzd

Obálka	
Titul „doktor věd“ jedenácti vědcům	2
Nové knihy	3
Ceny Živy 2007	
Cena SVU	4
Obsah, úvodník	
Wichterleho ceny již posedmé	1
Téma měsíce	
Čeští učenci volili a oceňovali	
Cesta k vědě vede přes dobrou střední školu	2
Rozhovor	
Akademie v srdci Evropy	4
Osmičkový rok	
Svatodušní bouře – pokus o revoluční povstání v Praze v červnu roku 1848	6
Věda a výzkum	
Oborové rady GA AV mají nové členy	9
Přítel člověka – pes – k našim službám	10
Mezidruhové embryonální kmenové buňky: biologické a etické aspekty	12
Představujeme projekty	
Centrum translační biomedicíny v Terezíně a Litoměřicích	14
Z Bruselu	
IMI vyhlásila historicky první výzvy	16
Centrální registr a identifikační kódy pro účastníky projektů 7. RP	17
Ocenění	
Demokracie je zodpovědnost	18
Galerie	
Les v horském údolí	22
46. zasedání Akademické rady AV ČR	24
233. zasedání Rady pro výzkum a vývoj	25
Portréty z archivu	
Václav Káš	26
Kultura a společnost	
Rok mediálních studií	28
Hledá se rostlina s příběhem	29
Recenze	
Dějiny Albánie	30
Academia	
Odborné publikace z nakladatelství Academia	
Nejprodávanější knihy v knihkupectví Academia v květnu 2008	31
Resumé	32

FOTO: LUDĚK SVOBODA, ARCHIV SSC

WICHTERLEHO CENY JIŽ POSEDMÉ

Prémie Otty Wichterleho mladým badatelům jsou jedním ze způsobů, jak podpořit perspektivní, talentované vědecké pracovníky, jak jim vyjádřit uznání a motivovat je k další práci. K uznání by možná stačil diplom, nicméně motivaci a badatelskou aktivitu vyústivší v mimořádný vědecký výsledek podpoří finanční odměna.

Tradičně ve vile Lanna převzalo letos 9. června toto ocenění od předsedy Akademie věd prof. Václava Pačesa a místopředsedů všech tří vědních oblastí 24 vědců do 40 let. O pět let nižší věkovou hranici má Cena časopisu *21. století*, která byla při této příležitosti udělena druhým rokem. V jubilejním Hlávkově roce by byl mecenáš jistě potěšen, protože pět oceněných vědců je zároveň nositeli ceny, jež nese jméno právě po něm. ■

HaM

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, fax: 221 403 356,
e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Adámková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: adamkova@ssc.cas.cz;
Mgr. Luděk Svoboda (lsd), tel.: 221 403 375, e-mail: svoboda@ssc.cas.cz;
tajemnice redakce Bc. Markéta Pavlíková, tel.: 221 403 513, e-mail: pavlikova@ssc.cas.cz
Překlad resumé: Gabriela Adámková, John Novotney; jazyková korektura: Irena Vítková,
tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@kav.cas.cz

Redakční rada: předseda – doc. RNDr. Jiří Kolbek, CSc., DSc. (AR); členové – PhDr. Antonín Kostlán, CSc., Ing. Karel Pacner, Jiří Padevět, Mgr. Tomáš Palatý, prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., JUDr. Miroslav Šmidák

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová
Tisk: Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresu abicko@ssc.cas.cz. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit. Za odborný obsah příspěvku ručí autor.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 3. patro – Viola; <http://abicko.avcr.cz>, <http://ab.avcr.cz>.
AB 6/2008 vychází 18. června 2008.

ČEŠTÍ UČENCI VOLILI A OCEŇOVALI

Dvoudenní XIV. valné shromáždění Učené společnosti ČR, jejímž cílem je podněcovat svobodné pěstování vědy, budit touhu po poznání, šířit vědecké poznatky mezi veřejností a podporovat zvyšování úrovně vzdělanosti ČR, se uskutečnilo 19. a 20. května 2008 ve Velké aule Karolina a v budově Akademie věd ČR na Národní.

VŠECHNA FÓTA: LUDĚK SVOBODA, ARCHIV SSC

**František Šmahel
stál v čele
Učené společnosti
v letech 2002–2004.**

Od letošní volby nového vedení, kdy byla do čela Učené společnosti zvolena prof. Helena Illnerová, se kvůli dosažení kontinuity zavádí princip rotace předsedů. To znamená, že se po uplynutí dvouletého funkčního období stane dosavadní předseda na další dva roky druhým místopředsedou a první místopředseda se stane předsedou. Ve funkci prvního místopředsedy stanul prof. Václav Pačes, druhým místopředsedou se stal dr. Jiří Grygar a vědeckým tajemníkem dr. Zdeněk Jirák.

Společnost, která pěstuje myšlení a jednání překračující hranice jednotlivých oborů, pomáhá tomu, aby

vědecké poznatky přispívaly k účinným a kvalifikovaným pohledům a rozhodnutím ve veřejném životě, udělila první den svého zasedání *Medaile Učené společnosti ČR za zásluhy o rozvoj vědy*. Ocenila jimi někdejšího předsedu společnosti a předního historika prof. Františka Šmahela a špičkového světového odborníka v oboru chemie složek nukleových kyselin prof. Antonína Holého.

V kategorii vědecký pracovník si cenu odnesli prof. Miloslav Frumar z Fakulty chemicko-technologické Univerzity Pardubice za významné a objevné práce v oblasti nových perspektivních anorganických materiálů a sloučenin a prof. Eduard Maur z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy za významný přínos k poznání starších českých dějin a historické demografie.

Něžné pohlaví zastoupily v kategorii mladý vědecký pracovník Mgr. Jana Humpolíčková, Ph.D., z Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR, v. v. i., oceněná za rozvoj a nové inovativní aplikace moderních fluorescenčních metod v biověděch, a doc. Marta Štefánková z Matematického ústavu Slezské univerzity v Opavě za mezinárodně uznávaný přínos k rozvoji teorie dynamických systémů.

-red-

CESTA K VĚDĚ VEDE PŘES DOBROU STŘEDNÍ ŠKOLU

Od roku 1998 uděluje Učená společnost České republiky ceny (spojené také s finanční podporou) i talentovaným studentům, kteří prokazují předpoklady k vědecké práci v oborech přírodovědných, lékařských či humanitních.

Porota složená z členů Učené společnosti letos odměnila v kategorii středoškolský student 10 prací od 13 středoškoláků. Ocenění byli Martin Bureš z Hradce Králové za studii *Aerobní mikroflóra dutiny*

ústní psa se speciálním zaměřením na bakterie patogenní pro člověka, Jaroslava Geletičová, rovněž z Hradce Králové, za studii *Dvouepochový lineární model a jeho aplikace*, Jana Hejlová a Aneta Neubauerová

ze Žďáru nad Sázavou za společnou studii *Analýza zvonu*, Zuzana Karásková z Prahy za studii *Sacharidy pro specifické glykosylace proteinů*, Matyáš Kopp a Kryštof Měkuta z Českých Budějovic za společnou studii *Korelační analýza a její aplikace při hledání modelu podchlazené vody*, Matěj Kubička a František Šimána z Plzně za společnou studii *RoboCraner²*, Vojtěch Kubelka z Českých Budějovic za soubor prací z oboru ornitologie, Michael Mikát z Hradce Králové za studii *Příspěvek k ekologii a etologii šidlatek (Odonata, Lestidae)*, Pavel Polcr ze Šternberka za studii *Stabilizace struktury proteinů a role disperzních interakcí* a Pavlína Žáková z Prahy za studii *Stanovení asociačních konstant derivátů pyrimidoisoinдолu s cyklohextriny*.

Studentka sociologie FF UK Kateřina Švadlenková (pod umírněným odborným vedením prof. Petruska) provedla retrospektivní výzkum, jehož cílem bylo zjistit, nakolik se odměnění nadále věnují „svému“ oboru a kolik z nich případně odešlo do jiných profesí.

Dospěla k zajímavému výsledku. Do konce roku 2007 bylo uděleno 85 cen. Studentce se podařilo získat neobvyklý počet kolem 50 odpovědí zčásti přímo od oceněných, zčásti pomocí ředitelů a učitelů škol, na nichž ocenění studovali, ostatní byli dohledáni pomocí internetu. A výsledky byly nad očekávání pozitivní.

Z celkového počtu oceněných pokračuje ve vysokoškolském studiu na bakalářské nebo magisterské úrovni v oboru svého původního zájmu – medicínském, veterinárním či inženýrském – 37 studentů. Dva studia bakalářská a magisterská již dokončili a zřejmě pracují mimo obor, 14 dalších studuje obor na úrovni doktorandské, tři v něm dosáhli titulu Ph.D. a pracují v něm nadále, čtyři jsou v oboru, aniž by titulu Ph.D. dosáhli, osm jich pracuje mimo obor po dosažení bakalářského či magisterského titulu nebo titulu Ing., MUDr. nebo MVDr. Je samozřejmě možné,

ba pravděpodobné, že někteří z těch, kteří neodpověděli nebo se je nepodařilo „dohledat“, se s oborem rozešli nebo pracují někde na pomezí, ale na tyto otázky odpovědět neumíme.

Je nesporné – a výsledky to dokládají – že existuje jakási koncentrace oceněných kolem špičkových gymnázií a zřejmě i silně motivovaných a motivujících učitelů: cesta k ocenění i k vědeckým výsledkům pokračujícím průměr vede především právě tudy, přes dobré gymnázium nebo střední školu a vynikající kantory. Ostatně – oceněné práce jsou všechny bez výjimky samy o sobě nadprůměrné a dokládají mimořádný zájem studentů o obor, jejich ochotu usilovně, tvrdě a nadšeně pracovat a trvale obohacovat vlastní vědění studiem a experimentováním.

V otevřených odpovědích („dopisech“ Učené společnosti) vyzdvihla řada současných i minulých studentů motivační roli ceny. Někteří dokonce konkrétně uvádějí, že využili částky, kterou obdrželi, k navázání dalších kontaktů s odborníky ze světa, jiní litují, že nebezpečí, ba pokušení nechat se pohlitit bohatším světem firem a lukrativnějších zakázek je příliš silné a může je odvést od milovaného oboru a „čisté vědy“.

Ve vědě není skutečné cesty vpřed bez dokonalé znalosti teoretických fundamentů a empirické metodologie. Cena Učené společnosti každoročně udělovaná mladým středoškolským talentům se snaží tento směr, toto jediné perspektivní uvažování posílit. Poděkování tedy patří nejen studentům a badatelům, kteří odpověděli, ale především těm učitelům gymnázií a středních škol, kteří dovedli své studenty až na práh opravdové, náročné a celého člověka nekompromisně vyžadující vědy. ■

KATEŘINA ŠVADLENKOVÁ,
studentka sociologie FF UK,
MILOSLAV PETRUSEK,
člen Učené společnosti ČR

Nové naděje české vědy: autorky a autoři desítky oceněných prací v kategorii středoškolský student

Nositelé cen v kategorii vědecký pracovník: Marta Štáfánková, Eduard Maur, Miloslav Frumar

Studentka sociologie na FF UK Kateřina Švadlenková a Miloslav Petrusek představili výsledky svého výzkumu, který se zaměřil na oceněné studenty.

AKADEMIE V SRDCI EVROPY

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

Stejně jako jiné organizace, také akademie věd se sdružují do nadnárodních uskupení, aby posilovaly svou pravomoc a účinek. Země Visegrádské čtyřky mají rovněž svou akademickou platformu, na níž se pravidelně scházejí. Na letošní setkání Akademií zemí V4 v Budapešti jsem se zeptala prof. Jana Palouše.

Dříve se Akademie V4 scházely dvakrát ročně, posledních několik let jednou. První zasedání, kterého jsem se zúčastnil, se konalo ve Wroclawi v Polsku, potom v Praze, dále ve Smolenicích na Slovensku a nyní 21.–22. dubna v Budapešti. Letos mezi prezidenty čtyř akademií věd chyběl pan předseda Slovenské akademie, nicméně ho zastoupili kolegové Dušan Kováč, Ján Slezák a další. Byl tam předseda maďarské Akademie věd profesor Sylvester E. Vizi, místopředseda Norbert Kroo, také předseda polské AV Michal Kleiber a další. Jednalo se o nejrůznějších tématech včetně návrhu Václava Pačesa na vytvoření jakési asociace neuniverzitních výzkumných institucí. Univerzity jsou silné nejen v České republice, ale v Evropě všeobecně. Mají své asociace, vč. Coimbra group pojmenovanou podle portugalského města Coimbra, kde je jedna z nejstarších univerzit. Několik desítek, možná stovek univerzit sdružených v této skupině už má velký vliv. Proto si myslím, že zastřešit neuniverzitní výzkum společnou organizací je správný návrh, ale naráží na to, že je celá situace v evropské výzkumné oblasti hodně fragmentovaná. Máme celou řadu organizací, které se o integraci snaží, ať už se jedná o *Academia Europaea*, *Euroscience* nebo *IAP – Internacional Academy Panel* –, *EASAC* či *ALLEA*, sdružení všech akademií.

Není celoevropských organizací hodně?

Všechny tyto organizace se do určité míry snaží být v Evropě těmi hlavními. Bohužel není možné, aby někdo obsáhl všechna tato sdružení. Na nedávném společném zasedání *ALLEA* a *European Science Foundation* v Bruselu se uvažovalo, že by se tyto dvě organizace měly těsněji propojit. Jejich různá zadání by mohla být komplementární. Jiným problémem je, že pod termínem Akademie si každý představuje něco jiného.

European Science Foundation finanční podporou projektů funguje trochu jako grantová agentura?

Ano, ale ne ve smyslu úžasně velkých projektů. Její podpora je cílená v tom smyslu, že projekty z různých oblastí, ať už jsou to vědy biologické, chemické, matematika, fyzika, mají různé tematické programy. Cílem je pořádat konference, jež by v daných oborech iniciovaly spolupráci. Možná by těsnější spolupráce *ALLEA* a *ESF* položila základ organizace neuniverzitního výzkumu. Velmi důležitou roli zde hraje současný prezident *ALLEA*, profesor Jüri Engelbrecht, který je velmi aktivní.

V mnoha zemích, např. ve Francii nebo Anglii, se pod pojmem akademie věd rozumí Učená společnost. Je to úplně něco jiného než *CNRS* ve Francii. *AV ČR* je spíš obdobou *CNRS*, protože je soustavou pracovišť. *ALLEA* tedy může někdo chápat jako sdružení učených společností a jiný jako evropský systém výzkumných institucí – pohledy lidí jsou úplně rozdílné. Přesto mají konference *ALLEA* veliký význam.

V těchto dnech se v Praze koná zasedání již zmíněné organizace EASAC (European Academies Science Advisory Council). To má svůj důvod, můžete nám prozradit jaký?

Každý stát z evropské pětadvacítky má v této organizaci jednoho zástupce. Okolo stolu dnes zasedá už 27 účastníků, od minule i zástupci Rumunska a Bulharska. Organizaci vede anglická Londýnská Royal Society. Zasedání se koná vždy půl roku předtím v té zemi, která začne předsedat Evropské unii, proto je nyní v Praze. Na pražském zasedání se také bude hovořit o akcích, které se chystají v rámci našeho předsednictví. Diskutuje se na daná témata, např. podzemní voda, šíření infekčních chorob, energie nebo biodiverzita. K tématu se vytvoří

pracovní skupina, která se po určitou dobu, dejme tomu půl roku nebo rok, bude scházet a vydá anglickou knížečku, jejíž kopie dostanou politici v Evropském parlamentu, v Anglii poslanci sněmovny a pokud možno politici členských států. Mezi důležité podklady patří i *Desatero argumentů o globálním oteplování*, které vydala Royal Society.

Naším tématem jsou především akademie V4. O čem se v Budapešti jednalo?

Hovořilo se jednak o asociaci neuniverzitních pracovišť a dále byli oceněni mladí badatelé. Oceňování má tříletou tradici a v tomto roce se udělovalo v oboru historie a etnologie. Mezi čtyřmi oceněnými byl dr. Michal Kopeček z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, který ve své prezentaci mluvil o historii moderního politického a sociálního myšlení ve střední Evropě. Krásný a pro publikum oslovující referát na téma stárnutí přednesla Ľubica Hrzánová ze Slovenské akademie věd. Definovala, že stáří začíná v 50 letech. Myslím, že kromě oceněných tam jen jediná osoba byla mladší. Zkoumala, jak se mezi Bratislavou a Vídní jedná různým způsobem se starými lidmi, zjistila, že napříč Evropou prochází od Petrohradu do Terstu hranice, která rozděluje dva typy chování k seniorům. Lidé na východě žijí a stárnou mnohem více v mnohageneračním rodinném modelu, rodina se o ně stará. Na západě – a je zajímavé, že hranice přetíná bývalé Československo, Čechy leží na západ od této linie – je model úplně jiný. Stárnutí se odehrává v izolaci v obecně společenských zařízeních.

Pro příští rok je vyhlášeno téma, které se bude týkat neurověd v širším kontextu se sociálně společenskými dopady a hlavně je orientované na experimentální medicínu.

Mohl byste naše čtenáře ještě informovat o časopise Central European Journal of Social Sciences and Humanities?

Jde o tematicky široký webový časopis, který přináší abstrakta článků, jež jsou publikovány jinde, často v místních jazycích, česky, maďarsky, a mezinárodní komunita o nich téměř neví. Práce je redakčně náročná, protože se abstrakta musejí překládat do angličtiny. Martin Steiner vytvořil přehled návštěvnosti webových stránek v různých měsících. Tisíce návštěv těchto stránek dokazují, že práce varšavských kolegů i celé redakční rady má smysl.

Otázka Evropského technologického institutu závěrem...

Každé zasedání akademií V4 vydá na konci jednání komuniké, které má být šířeno mezi politiky. Tentokrát se komuniké bude týkat *Evropského technologického institutu – EIT*, jehož umístění do některého z nových členských států Evropské unie Akademie států V4 vítají.

MARINA HUŽVÁROVÁ

Visegrádská čtyřka zasedala v budově Maďarské akademie věd.

Představitelé AV ČR zprava M. Steiner, M. Tůma a V. Pačes se zástupci Polské akademie věd M. Kleiberem a A. Górskim na jednání v zasedací síni.

SVATODUŠNÍ BOUŘE – POKUS O REVOLUČNÍ POVSTÁNÍ V PRAZE V ČERVNU ROKU 1848

Krvavý svatodušní týden v polovině června 1848 znamenal jeden ze základních mezníků a přelomových zvrátů v průběhu revolučního roku 1848–1849. Navzdory někdejší glorifikaci „hrdinů barikád“, kterou dříve prosazovala především marxistická historiografie, se z dnešního pohledu jedná o mezník tragický, který českým národním zájmům v průběhu revolučního „jara národů“ rozhodně neprospěl.

Česká liberální politická reprezentace dosáhla od března 1848 postupně celé řady politických úspěchů. Druhý kabinetní list („Česká charta“) z 8. dubna 1848 otevíral cestu k naplnění celé řady českých politických požadavků. Chystalo se svolání českého zemského sněmu a konstruktivní čeští politikové v čele s Františkem Palackým hodlali na jeho půdě prosadit řadu státoprávních požadavků. Od 2. června navíc v Praze probíhal Slovanský sjezd, jehož cílem mělo být nalezení společných programových bodů s ostatními slovanskými národy v duchu austroslavistického programu. Politická bouře, která se rozpoutala po sbratřovací mši na svatodušní pondělí 12. června 1848, dosavadní zdárný vývoj násilně přerušila. Akce nezodpovědné hrstky revolučních demokratů vrazila mezi císařský dvůr a vídeňský kabinet na straně jedné a český národ na straně druhé klín nedůvěry. Zemský sněm se nemohl sejít a splnit státoprávní naděje, které do něj byly vkládány. Během pěti dnů bojů uhasilo dělostřelecké bombardování nejen ozbrojený odpor českých revolučních demokratů, zmařeny byly rovněž měsíce mravenčí práce. Čeští liberální politikové tak museli svou pozornost upřít na chystané zasedání Ústavodárného říšského sněmu ve Vídni. Jedině tam se mohli pokusit prosadit alespoň požadavky z oblasti občanských svobod, když byla naděje na splnění těch státoprávních prozatím pohřbena.

Počátkem června 1848 žilo hlavní město Království českého dlouho připravovaným a hojně navštíveným Slovanským sjezdem. Jeho jednání započala 2. června a trvala 10 dní. Navzdory potížím, jež přinášely spory mezi proruskou většinou a zástupci Poláků, kteří carským režimem opovrhovali a upínali své naděje k obnovení vlastní národní a státní jednoty, šlo o první zásadní pokus dát austroslavistickým idejím o federalizaci habsburské monarchie jako spravedlivé říše podobu společného programu všech slovanských národů monarchie. Povstání, jež v jeho závěru propuklo, nepříznivě ovlivnilo a posléze zmařilo naděje na nalezení konečné dohody, i když již dohodnuté programové dokumenty (*Manifest sjezdu slovanského národům evropským* a *List k císaři*) naznačovaly, že je její dosažení na spadnutí. K jednotné politické strategii a tak-

vice v rakouské a evropské politice se tak nakonec delegáti slovanských národů nepropracovali, neboť zasedání muselo být předčasně ukončeno.

Během prvních červnových týdnů v Praze postupně narůstalo napětí. Vyvolávala je především radikální nálada demokraticky smýšlejícího pražského studentstva a narůstající okázalé demonstrace moci a síly ze strany zemského vojenského velitele, generála a pozdějšího maršála, Alfreda knížete von Windischgrätze (1787–1862). Pompézní vojenskou přehlídku, kterou uspořádal 7. června 1848 před karlínskou Invalidovnou, snad ani nešlo pochopit jinak než jako záměrnou provokaci. Windischgrätzovi se ani v nejmenším nezamlouvala rokování delegátů pražského Slovanského sjezdu a s ještě mnohem větší nelibostí sledoval činnost revolučně demokraticky smýšlejícího pražského studentstva. 8. června 1848 nechal proto na Vyšehradě a na Petříně rozestavět děla. Praha se stávala pomyslným sudem střelného prachu a jen jiskra chyběla k tomu, aby zažehla nepokoje.

REPROFOTA: ARCHIV AUTORA

**Spisovatel,
novinář a politik
Josef Václav Frič,
mladý vůdce
povstalců**

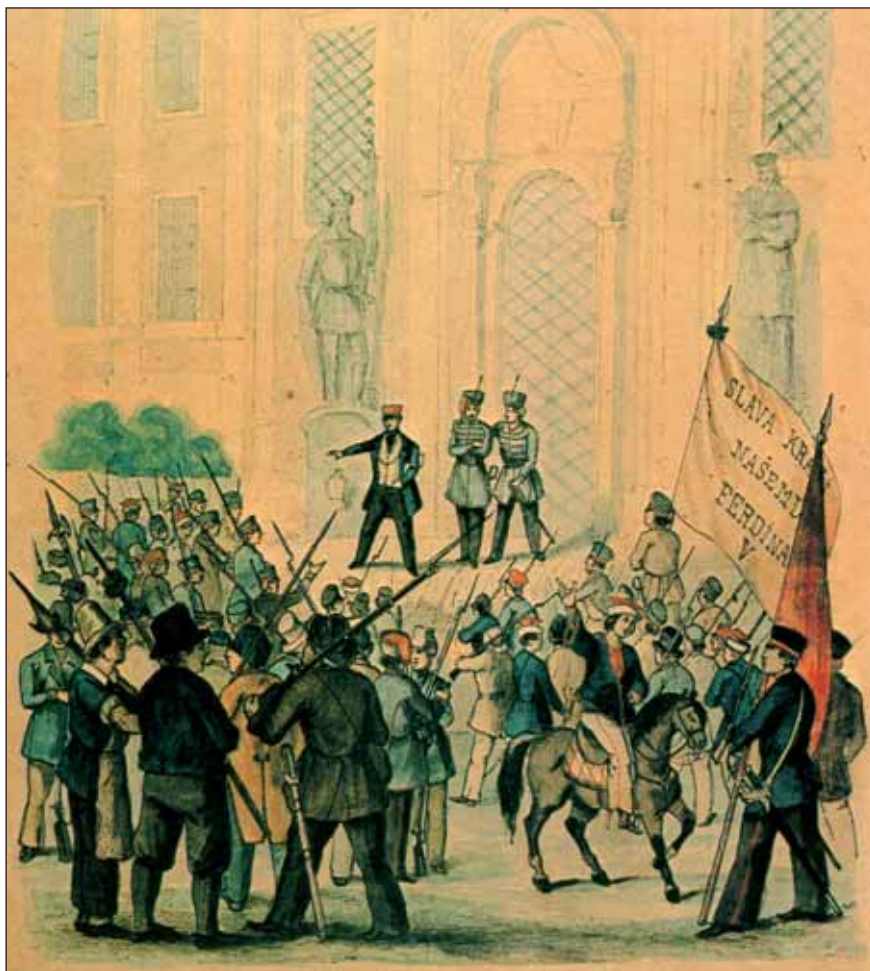

Dne 10. června 1848 se v aule Karolina sešlo radikální studentstvo, aby formulovalo své ultimativní požadavky vůči zemskému vojenskému velitelství. Studenti vyslali deputaci. Její členové ultimáta sdělili arcivévodovi Karlu Ferdinandovi, který zastupoval momentálně nepřítomného generála Windischgrätze. Stažení děl z Vyšehradu a Petřína a vydání zbraní a střeliva pro studentskou legii však musel tento představitel panovnického domu a zemského velení c. k. armády rázně odmítnout. Stejným neúspěchem skončila i studentská deputace z následujícího dne.

Zemské vojenské velitelství naopak zintenzivnilo přípravy k ráznému potlačení možných nepokojů. Ku Praze byly stahovány posily od Kutné Hory a Hradce Králové. Na 11. červen 1848 připadla v církevním kalendáři Svatodušní neděle, jeden z významných jarních křesťanských svátků. Právě svatodušními svátky (zvanými též letnice), jimiž si křesťané připomínají seslání Ducha svatého na apoštoly a církev po Spasitelově zmrtvýchvstání, končí v liturgickém roce velikonoční období. Termín svatodušní neděle je pohyblivý a nastává vždy sedm týdnů po Božím hodu velikonočním. Na 12. června pak onoho roku připadalo svatodušní pondělí. Atmosféra však byla v oněch dnech spíše tísnivá než sváteční, o čemž svědčí i masový úprk obyvatelstva z Prahy (odhaduje se na 20 000 lidí).

Přesto byla na ono svatodušní pondělí svolána na Koňský trh (dnešní Václavské náměstí) velká sbratřovací mše. Konala se v dopoledních hodinách a přišli na ni i mnozí z delegátů stále ještě probíhajícího Slovenského sjezdu. Obřad celebrou vlastenecky založený kněz Jan Arnold (1785–1872) a účastnilo se ho asi 2000 osob. To, co po obřadu následovalo, však zcela překrylo dosavadní sváteční atmosféru. Zradikalizovaný dav pobízený především zfanatizovanou studentskou mládeží se vydal k sídlu zemského vojenského velitelství v Celetné ulici, kde se také nacházel služební byt generála Windischgrätze. Demonstranté chtěli pod jeho okny uspořádat tehdy obvyklou protestní akci – kočičinu, při které byla kritizovaná osobnost tupe na a zesměšňována nespokojeným davem. Lidová „zábava“ se však poněkud zvrhla a přerostla v násilí. Zástupy demonstrantů se dostaly do prvních střetů s pravidelným vojskem. Kněžna Eleonora Windischgrätzová, rozená ze Schwarzenberga, manželka zemského vojenského velitele, která sledovala nepokoje z okna svého bytu v Celetné ulici, se asi kolem půl páté odpoledne stala jednou z prvních obětí revolučního násilí v Praze. Kulka z pistole, kterou vystřelil neznámý výtržník, jí zasáhla do hlavy a na místě ji zabila. Výtržnosti se začaly šířit i v okolních ulicích a brzy začaly vznikat první barikády. V pražských městech jich hned na počátku povstání vyrostlo na několik desítek.

Průběh červnového povstání lze rozdělit na dvě fáze. První probíhala od pondělí 12. června do středy 14. června. Během ní docházelo v pražských ulicích k bojům mezi pravidelným vojskem a povstalci. Jejich hlavním centrem se stalo okolí Klementina na Starém

Městě pražském. Rozsáhlý areál někdejší jezuitské koleje patřil tehdy pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě.

Právě v jeho prostorách si zřídilo svůj štáb velení povstalců v čele s mladým studentským vůdcem Josefem Václavem Fričem (1829–1890). K jeho nejbližším spolupracovníkům patřili Adolf Brádka a Karel Sladkovský (1823–1880), v klementinském štábu se také přechodně objevili i Karel Sabina a Ludovít Štúr (15. června), kterého do Prahy zavedla účast na Slovenském sjezdu.

Vývoj událostí velice brzy prokázal, že celé povstání je pouze spontánní a nepromyšlenou akcí. Strategický význam převážně většiny zbudovaných barikád byl prakticky nulový, a tak se o mnohé z nich ani nebojovalo. Počet špatně vyzbrojených povstalců se pohyboval kolem 3000, zatímco armáda disponovala 10 000 plně vyzbrojených mužů včetně silného dělostřelectva. Právě jeho zásah se nakonec stal rozhodujícím.

Přesto se na počátku povstání podařilo vzbouřencům dosáhnout dílčího úspěchu, když se do jejich zajištění dostal samotný guberniální prezident Leopold Lev hrabě Thun. Stalo se tak hned v první den bojů 12. června 1848. Nejvyšší představitel zemské správy v Čechách se totiž poté, co se dozvěděl, že na Starém Městě propukly nepokoje, chtěl sám přesvědčit o skutečném stavu věcí. Rozhodl se proto vypravit z Malé Strany přes Kamenný (dnešní Karlův) most na Staroměstskou radnici, aby nastalou krizi projednal s pražským purkmistrem a dohodl se s ním na dalším postupu. Kvůli neprůchodnosti ulic však

Ozbrojení příslušníci studentských kohort před vchodem do Klementina

nemohl použít kočár, a tak se vydal na cestu pěšky. Překonal několik barikád, dostal se na pravý břeh Vltavy, ale v Jezuitské (dnešní Karlově) ulici byl poznán a zadržen. V rukách povstalců se tak ocitlo cenné rukojmí, jehož se dalo efektivně využít při jednáních s armádou a státní mocí.

Zprostředkovatelem při jednáních o propuštění prezidenta zemského gubernia z vězení v Klementinu se stala deputace pražského měšťanstva, liberálních českých politiků a účastníků nedávného Slovanského sjezdu v čele s Františkem Palackým, Pavlem Josefem Šafaříkem a Karlem Havlíčkem. V úterý 13. června 1848 Thunova propuštění skutečně dosáhli. I když se Josef Václav Frič stavěl ostře proti, ostatní vůdčové povstání v čele se Sladkovským se nakonec dali přesvědčit k dohodě za příslib propuštění některých vězněných revolucionářů.

Ve středu 14. června 1848 pak do Prahy dorazila dvorská komise tvořená dvorním radou Josefem Klecanským a maršálkem a druhým viceprezidentem dvorské rady válečné Emanuelem hrabětem Mensdorffem-Pouilly, jejímž cílem mělo být vyřešení celé krize. Téhož dne byla za jejího přispění skutečně řada vězněných vzbouřenců propuštěna a vojska z pražských ulic stažena. Uklidnění situace však mělo být pouze dočasné.

Již ve čtvrtek 15. června 1848 bylo zahájeno mohutné ostřelování pražských měst z baterií na Petříně, Strahově a Letné. Červnové povstání tak vstoupilo do své druhé fáze (15.–17. 6.). Situace vzbouřenců se brzy stala zoufalou a neudržitelnou. Kanonáda působila ničivé škody. Zoufalou strategickou situaci povstalců nemohl zvrátit ani příchod posil z venkova. 15. června do Prahy dorazily národní gardy z Litomyšle a Vysokého Mýta, 16. června pak přispěchali na pomoc gardisté z Kutné Hory, Kolína a Chrudimi. Do bojů však vět-

Barikáda
v Karlově ulici

šina posil nezasáhla, pravidelná armáda, která držela město v sevření, je brzy odzbrojila.

Pušky a šavle revolucionářů byly proti masivní dělostřelecké palbě na dálku zcela bezmocné. Naprotě utopení povstání v krvi bylo jen otázkou času. Brzy si to začali uvědomovat i mnozí z nedávno ještě horlivých radikálů. Již 16. června 1848 se studentský štáb v Klementinu rozhodl složit zbraně, pouze Karel Sabina jako jediný hlasoval proti. Odpor zvolna ustával, bombardování města však pokračovalo s nezmenšenou intenzitou. Noc ze 16. na 17. června 1848 byla obzvláště ničivá, staroměstské mlýny se ocitly v plamenech. Řada obyvatel Starého Města prchala alespoň za příbuznými a známými na levý břeh Vltavy, neboť přímé riziko bylo na Malé Straně přece jen o něco menší. Státní nádraží (dnešní Masarykovo) praskalo ve švech, exodus Pražanů ven z města, který začal již před propuknutím povstání, dosáhl vrcholu.

V sobotu 17. června 1848 bylo za účasti dr. Františka Ladislava Riegra, který se s hrabětem Albertem Nostitzem právě vrátil z innsbrucké mise, mezi vedením pražské obce v čele s primátorem Václavem Vankou a císařskými komisaři Klecanským a Mensdorffem uzavřeno příměří. Všechny občanské sbory, legie a národní gardy definitivně složily zbraně, Praha se vzdala. Ještě téhož dne však veškerou situaci ve městě a v okolí převzal pod svou kontrolu generál Windischgrätz. Původně smířlivě formulované příměří se tak záhy změnilo v naprostou kapitulaci.

V neděli 18. června 1848 byl nad Prahou a okolím v šíři dvou vídeňských mil (asi 15 km) vyhlášen stav obležení. Začalo zatýkání a stíhání provinilců, které dostala na starost vyšetřovací komise v čele s hrabětem Franzem Khevenhüllerem-Metschem (1783–1867). Stanné právo trvalo do 20. července. Bilance povstání činila 43 mrtvých a 63 zraněných na straně povstalců. Stíhání většiny osob bylo ukončeno 15. září a do prosince se všichni vězňeni postupně dostali na svobodu. Mnohem horší však byly politické důsledky nezodpovědné dobrodružné akce. Manifest o svolání českého zemského sněmu, jenž císař Ferdinand I. Dobrotivý podepsal 6. června 1848 a který Rieger a Nostitz přivezli z Innsbrucku, se stal bezcenným papírem a záhy byl odvolán. Česká liberální politická reprezentace ztratila významné fórum pro prosazování svých požadavků ještě dříve, než vůbec vzniklo. A to byla cena příliš vysoká. I když na půdě Ústavního říšského sněmu nejprve ve Vídni a poté v Kroměříži čeští poslanci udělali velký kus práce, červnová porážka zaviněná radikály byla zbytečnou a vysoce kontraproduktivní akcí. Nic na tom nemění ani celková pozdější porážka revoluce v celé monarchii a nástup neoabsolutistického režimu. ■

ROMAN VONDRA,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.

OBOROVÉ RADY GA AV MAJÍ NOVÉ ČLENY

Grantová agentura AV ČR byla založena v r. 1990 jako první agentura distribuující účelové finanční prostředky vědeckým týmům i jednotlivcům v ČR. Každý poskytovatel finančních prostředků je povinen zajistit maximální objektivitu veřejné soutěže tak, aby byly z předložených návrhů vybrány skutečně ty nejkvalitnější po stránce věcné náplně i z hlediska schopnosti navrhovatele a jeho týmu dosáhnout stanovených cílů a vložené prostředky racionálně využít a zhodnotit.

GA AV prošla během své osmnáctileté existence řadou změn, jejichž cílem bylo především zjednodušit administrativu jak pro navrhovatele, tak pro oponenty a umožnit získat grantovou podporu i např. juniorům nebo mezioborovým projektům. Pozitivní změnou byla úprava způsobu rozdělování finančních prostředků mezi jednotlivé oborové rady. Nová metodika výpočtu zohledňuje celkové finanční požadavky návrhů podaných v probíhající veřejné soutěži k dané oborové radě a objemy prostředků, které byly této radě poskytnuty v předchozích třech letech. Způsob výpočtu je jednodušší a průhlednější než algoritmus používaný dříve zejména proto, že nezohledňuje „řešitelské kapacity“ pracovníků, kteří se na řešení projektů podílejí. Údaj o výši řešitelské kapacity totiž velmi často neodpovídal skutečnému rozsahu práce věnované řešení projektu jednotlivými členy týmu.

Navzdory nejasné budoucnosti některých grantových agentur včetně GA AV nepovažuje její předsednictvo ani další pracovníci, kteří se podíleli na zlepšování grantového systému jako celku nebo jeho jednotlivých rozhodovacích kroků, čas tomu věnovaný za ztracený a své úsilí za marné. Doufám, že se GA AV bude podílet na rozdělování účelových finančních prostředků na vědu a výzkum i v dalších letech.

*JIŘÍ GABRIEL,
předseda Grantové agentury AV ČR*

Každoročně probíhají v souladu se statutem Grantové agentury AV ČR (GA AV) doplňovací volby členů oborových rad – délka funkčního období členů je tři roky. Funkci mohou vykonávat nejvýše dvě po sobě bezprostředně navazující období. V doplňovacích volbách se pravidelně obnovuje zhruba třetina členů oborových rad, což zaručuje jak kontinuitu činnosti těchto orgánů, tak přínos nových myšlenek a brání nevhodné strnulosti odborných grémií. Nejinak tomu bylo i v roce letošním, kdy bylo třeba doplnit složení všech devíti oborových rad o nové členy se

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

specializací, která vhodně nahradí odborné zaměření těch, jimž skončilo funkční období. Průběh voleb odpovídal jednacímu a volebnímu řádu GA AV.

Slavnostní předání jmenovacích dekretů novým členům se uskutečnilo 12. května 2008 v budově Akademie věd ČR za účasti předsedy Akademie prof. Václava Pačesa, předsednictva GA AV a dr. Miroslava Fliegera, člena Akademické rady AV ČR zodpovědného za agendu účelového financování. Prof. Pačes ve svém krátkém proslovu zdůraznil význam grantových agentur, zmínil se o probíhající reformě výzkumu a vývoje v ČR a přítomné ujistil, že o další budoucnosti Grantové agentury AV ČR se stále jedná.

Jmenovací dekrety byly předány 25 přítomným ze 47 nově jmenovaných členů oborových rad a současně též novému místopředsedovi GA AV pro oblast věd o živé přírodě a chemických věd prof. Karlu Štulíkoví. Na závěr předseda GA AV dr. Jiří Gabriel popřál nově jmenovaným hodně úspěchů v jejich činnosti. Aktuální složení oborových rad i předsednictva GA AV je k dispozici na www.gaav.cz. ■

*LEOŠ HORNÍČEK,
Kancelář Akademie věd ČR*

**Hana Šmahelová,
členka oborové rady
č. 9, přijímá gratulaci
od Jiřího Gabriela.**

PŘÍTEL ČLOVĚKA – PES – K NAŠIM SLUŽBÁM

Uvádí se, že genom psa má 2 385 199 138 párů bází. Genů má 20 439, což je méně, než má člověk. U psa bylo dosud popsáno cca 2,5 milionu polymorfizmů, které jsou zodpovědné za to, že známe více jak 400 různých psích plemen, jež se liší velikostí, zbarvením, kvalitou srsti, chováním, pracovními schopnostmi. Geny jsou ale také zodpovědné za rozvoj dědičných chorob a defektů.

Taková variabilita zcela rozdílných fenotypů, jako je u psů, nemá ve zvířecí říši období. Zvláště některá plemena jsou zatížena dědičnými chorobami.

Ve fenotypové heterogenitě plemen psů je na jedné straně známa například malá čivava, jejíž hmotnost se pohybuje kolem 1 kg, na druhé straně velikostního spektra máme např. bernardýna, který dosahuje hmotnosti až 100 kg. Chovatelé alergičtí na srst mohou zvolit některého naháče, krutým podmínkám mrazivých oblastí jsou přizpůsobena tažná plemena a podobně. Ovšem u psů je dnes známo také více než 500 dědičných chorob, z nichž část má obdobné příznaky a průběh jako tytéž nemoci u člověka. Na molekulární úrovni je dokonale objasněno jen asi 50 vrozených onemocnění psů. Než poznáme v uvedených souvislostech

význam a funkci všech dvou a půl milionu polymorfizmů, bude to vyžadovat ještě mnoho badatelského úsilí i finančních prostředků.

V polovině minulého století byla v Anglii značně rozšířena časná forma progresivní retinální atrofie sítnice. Ve většině případů se její příznaky objeví u recesivních homozygotů v prvních letech života. Proto se tehdy britský klub chovatelů plemene briard rozhodl, že nebude v chovu používat žádného psa ani fenu do 4 let věku. Během této doby se homozygoti projeví jako postižení jedinci a nevyužívali se v reprodukci, aby se choroba dále v chovu nerozšiřovala. Tento způsob organizace chovu vedl rychle k úspěchu. Později se zjistilo, že se jedná o poruchu vidění, která byla nazvána Congenital Stationary Night Blindness (CSNB). V poslední době bylo navrženo, aby se označovala jako cLCA (canine Leber Congenital Amaurosis), neboť příznaky a rozvoj choroby u psů se velmi podobají rozvoji LCA u člověka. Dnes již víme, že v něm hraje důležitou úlohu gen *RPE65*, který obsahuje 1724 nukleotidů (bází). Tento gen kóduje strukturu proteinu RPE65 (retinal pigment epithelium), který má ve svém řetězci 533 aminokyselin a je složkou sítnice oka u všech savců. RPE65 je enzym izomerohydroláza, váže all-trans retinyl ester, který konvertuje na 11-*cis*-retinol, nutný k zajištění normálního vidění. Jak u člověka, tak u psů plemene briard jsou mutace tohoto genu příčinou různých poruch vidění. Příčinnou mutací CSNB je delece, neboli ztráta bází AAGA v pozici 478-490 struktury genu *RPE65*, která způsobuje posun fáze translace a v konečné fázi rozvoj choroby. Tuto mutaci lze již poměrně jednoduchými metodami nejen zjistit, ale dokonce už bylo ve světě popsáno několik pokusů, kdy byla slepým briardům injekčně vpravena do sítnice jednoho oka normální cDNA pomocí rekombinantního AAV jako vektoru. Druhé oko sloužilo jako kontrolní. Funkce sítnice, měřeny ERG, se značně zlepšily. I když nebyly hodnoty ERG regenerovány úplně, vidění bylo obnoveno u všech pokusných jedinců.

FOTA: ARCHIV AUTORA

Podobné experimenty genetické terapie se na psech dělají při studiu metabolických dědičných chorob, kdy se intravenózně aplikuje rekombinantní AAV-cDNA komplex. U dědičných dermatóz se provádějí biopsie epidermu, keratinocyty a fibroblasty se separují a rozmnožují v kulturách. Ke kulturám se přidávají komplexy vektor-cDNA a poté se kultury buněk opět vracejí na poškozená místa psiho pacienta.

Při studiu genetických terapií dermatóz se zjistilo, že se další kladné výsledky dají předpokládat jen u recesivních chorob. V případě chorob dominantně kontrolovaných inhibuje defektní produkt výsledný efekt normálního proteinu podobně, jako je to pravděpodobně u heterozygotních jedinců recesivně kontrolovaných dědičných chorob.

Podrobné objasnění imunitního systému psa je důležité pro pochopení patogeneze mnoha lidských chorob a samozřejmě i pro léčení chorob psů. Významnou genetickou složkou imunitního systému, který zabezpečuje imunologickou ochranu organismu, je hlavní histokompatibilní komplex (MHC), který je polymorfní v mnoha lokusech. Například v lokusu DLA-DRB1 je popsáno 63 alel, v lokusu DLA-DQB1 je popsáno 55 alel, v lokusu DLA-88 je doposud známo také 55 alel atd. Dokonalé poznání MHC je důležité pro úspěšné transplantace a pochopení vývoje některých chorob – a to nejen u psů.

Nedávné zveřejnění analýzy genomu psa značně přispělo k objasnění dalších nemocí, patofyziologie i fyziologie obecně. To platí zejména pro další studia nádorových onemocnění psů.

Odhaduje se, že v USA je nádorovému onemocnění potenciálně vystaveno 65 milionů psích jedinců. Bez ohledu na stáří jde o 23 % psů, u jedinců starších deseti let o 45 %. Nádorové bujení vypuk-

ne ročně asi u 300 lidských pacientů na 100 000 obyvatel. U psů je to obdobné.

Různé druhy nádorového bujení vykazují u člověka, psů, ale i u jiných druhů zvířat mnoho podobných biologických ukazatelů. Jen spektrum výskytu je jiné. Zatímco u člověka se nejčastěji vyskytují nádory prsu, prostaty a plic, u psů je to leukémie, sarkomy a karcinomy.

Studia u psů jsou soustředěna na poznání onkogenů a tumor supresorových genů, což vede

k vývoji nových terapeutických technik a zvýšení vlivu nových léčiv na metabolické funkce organismů. Tento trend bude jistě pokračovat a biologické závěry bude možné aplikovat jak ve veterinární medicíně u psů, tak v humánní medicíně u lidí.

Výsledky dalšího studia v oblasti molekulární genetiky chovatelům psů již dnes dovolují spekulovat například i o možném využití sice dědičnými chorobami postižených, ale jinak kvalitních psů a fen v další reprodukci, protože i dědičné choroby budou vyléčitelné.

Minulého roku byl proveden první pokus s genetickou terapií vidění u prvního slepého pacienta, Roberta Johnsona, v London's Moorfields Eye Hospital, který měl nefunkční RPE65 v důsledku mutace genu. Je prvním z dvanácti vybraných pacientů pro tento pokus. Vedoucí genetické terapie, kdy byl vpraven pod buňky sítnice oka „zdravý“ gen, kódující funkční RPE65, prof. Robin Ali, prováděl řadu let tyto pokusy na psech. Řekl, že nejsou žádné důvody, aby se pokus nezdařil, ale rovněž nejsou žádné záruky, že bude úspěšný. Stav sítnice se po terapii podstatně zlepšil. Asistent operace, Robert McLaren, to komentoval slovy: „Nemohli jsme očekávat lepší výsledky.“

Podobně se to podařilo i americkým vědcům.

Oko je jednoduchý orgán. Pokud bude úspěšně vyřešena genová terapie právě na tomto orgánu, můžeme začít s genovou terapií na dalších. A k tomu pomáhá i náš přítel – pes, který má tolik stejných příčinných mutací různých dědičných chorob jako člověk. ■

JAROMÍR DOSTÁL,

Ústav živočišné fyziologie a genetiky AV ČR, v. v. i.

V řadě zemí EU je v zákonech na ochranu zvířat proti týrání zakotven termín „týrání chovem“. Jedná se o produkci štěňat v chovech zatížených vrozenými chorobami.

Plemena psů chovaná v Česku, která trpí některou z forem dědičné slepoty:
kokršpanělé
– americký i anglický;
kolie dlouhosrstá, krátkosrstá i border, šeltie;
jezevčici;
puďlí – toy i miniaturní; skupina retrívrů
– zlatý, labradorský, Chesapeake Bay, Nova Scotia Duck Tolling;
australská plemena
– ovčák, honácký pes, Stumpy Tail Cattle Dog;
briard;
Welsh Corgi Cardigan; sloughi;
whippet;
čínský chocholatý pes; bullmastif, anglický mastif;
karelský medvědí pes; kuvasz;
malý knírač;
portugalský vodní pes; samojed;
sibiřský husky.

MEZIDRUHOVÉ EMBRYONÁLNÍ KMENOVÉ BUNĚKY BIOLOGICKÉ A ETICKÉ ASPEKTY

Do embryonálních kmenových buněk vkládá současná medicína velké naděje a předpokládá od nich možnost léčení následků úrazů a nemocí dosud nevyléčitelných. Daná problematika však zahrnuje řadu biologických a etických otázek, které bude nezbytné zodpovědět.

Embryonální kmenové buňky (ESC) se ve většině případů derivují z embryí ve stadiu blastocysty, což je přibližně pátý až šestý den po oplození. Buňky embryoblastu se pak kultivují za přísně specifických podmínek tak, aby se neměnily jejich vlastnosti a tím byla zachována jejich pluripotence – schopnost diferencovat se na buňky všech tří zárodečných tkání (mesoderm, ektoderm, endoderm). Do dnešní doby byly derivovány linie ESC zejména u myši, dále pak u lidí a primátů, i když u nich není obdobná charakterizace těchto linií jako u myši možná (chiméry, tvorba zárodečných buněk). U dalších druhů zvířat nebyly linie ESC s obdobnými vlastnostmi dosud popsány.

Do humánních ESC se vkládají velké naděje, a to zejména s ohledem na jejich potenciál diferenciací, a tím možnosti jejich využití v medicíně při léčení některých nemocí či následků úrazů. Pokud by však byly použity buňky odvozené z ESC derivovaných z jakéhokoliv embrya, je vysoce pravděpodobné, že by je tělo pacienta odmítlo, obdobně jako při transplantaci orgánu od namátkou vybraného dárce. Tomu by bylo možné předejít tím, že by bylo přenosem jádra somatické buňky od daného pacienta do enukleovaného oocyty (cytoplasmu) vytvořeno embryo (a následně linie ESC), které by tak obsahovalo buňky kompatibilní s pacientem. Imunitní systém pacienta by pak tyto buňky nenapadal.

Při tvorbě lidských linií ESC se velmi často setkáváme s argumentem, že použití embrya vlastně znamená zničení života nového jedince. Při tvorbě kompatibilních linií by byla situace ještě komplikovanější, zde se navíc argumentuje možností vytvoření kopie (klonu) dárce jádra somatické buňky. Skutečným argumentem proti je spíše skutečnost, že oocyty lidí patří mezi jedny z nejzákladnějších buněk a je velmi obtížné je získat od dobrovolných dárců.

Z tohoto důvodu se začalo uvažovat o tom, že místo humánních oocytů by mohly být použity oocyty jiného druhu (např. skot, prase), a tím by byla otevřena možnost tvorby mezidruhových linií kmenových buněk. Kromě řady dosud nepoznaných biologických aspektů se však také i zde setkáváme s etickými argumenty, kdy je tento postup zásadně odmítán – jedním z nich je i ten, že není přípustné slučovat lidskou a zvířecí DNA.

Z pohledu neetičnosti však tyto argumenty opomíjejí, že řada obdobných postupů se v humánní medicíně a biologii používá již po mnoho let, aniž by vyvolala nějaký odpor a diskuzi. Příkladem mohou být hybridní buňky s cílem produkce monoklonálních protilátek, testování kvality některých parametrů lidských spermií jejich injekcí do oocytů zvířat apod. V našem příspěvku budeme diskutovat o některých biologických a etických aspektech produkce mezidruhových embryí a linií ESC. S ohledem na omezený prostor však nemůžeme v žádném případě kompletně pokrýt celou problematiku.

Můžeme vytvořit hybridní linie ESC?

Tvorba hybridního embrya představuje z technického hlediska jednoduchý a přímočarý postup, který není odlišný od běžného přenosu jader. Z oocyty od jednoho druhu vyjmeme chromosomy metafáze II, a tím připravíme cytoplasmu (enukleace). Do tohoto cytoplasmu se pak přenesou jádra somatické buňky jiného druhu, které se nachází zpravidla v G1 fázi. Pod vlivem cytoplasmatických aktivit cytoplasmu dojde u přeneseného jádra k rozpadu jaderné membrány a ke kondenzaci chromosomů. Indukce kondenzace má zásadní význam pro reprogramování přeneseného jádra. Po určité době (1 až 2 hod.) jsou produkty přenosu uměle aktivovány – např. elektrickými pulsy, či působením $SrCl_2$. Výsledkem je tvorba pseudo-prvojádra, které obsahuje jedno či více jadérek. Pokud bychom z těchto embryí chtěli získat linie ESC, musí se především vyvíjet až do stadia kvalitní blastocysty, která obsahuje zřetelný embryoblast (ICM) s dostatečným počtem buněk.

První publikace o ustavení hybridních ESC pochází z Číny z roku 2003. Jádra lidských somatických buněk byla přenesena do enukleovaných oocytů králíka. Vytvořená embrya se poměrně dobře vyvíjela až do stadia blastocysty a úspěšné bylo i ustavení několika linií ESC. Tyto výsledky pochopitelně vedly k tomu, že se řada pracovišť po celém světě snažila získat povolení k provádění obdobných pokusů s jasným cílem: zbavit se závislosti na zdroji lidských oocytů a získat linie ESC, které by byly kompatibilní s daným pacientem. Zároveň se však uvažovalo i o tom, že případné linie by byly vhodným materiálem pro testování farmakologických látek

ENOVÉ BUŇKY: ETICKÉ ASPEKTY

a případné genové manipulace. U farmakoterapií se kalkuluje se záměrnou tvorbou mezidruhových linií, které by byly vytvořeny tak, že by jádro somatické buňky od pacienta s určitou nemocí bylo přeneseno do enukleovaného oocyty, a tím by bylo zřejmé, že následně vytvořená linie ESC nese daný defekt. Na těchto liniích či diferencovaných buňkách by se pak mohla testovat příslušná farmaka či provádět genetické zásahy.

Je zcela logické, že záměrné vytváření lidských embryí s určitým defektem by nebylo vůbec akceptovatelné. Je ale nezbytné zdůraznit, že zopakovat výsledky čínské studie, to znamená ustavení mezidruhových linií ESC, se až do dnešní doby zatím nikomu nepodařilo. Existuje však řada výsledků, které naznačují, že za určitých okolností není cíl získání mezidruhových kmenových buněk pouhou „science fiction“.

Je to především narození mezidruhových klonů muflona, gaura a dalších zvířat. Četné studie zabývající se mezidruhovým přenosem jader popisují vývoj takto rekonstruovaných embryí až do stadia blastocysty, byť v mnohem nižší frekvenci než při přenosech jader v rámci daného druhu. Ve většině případů se však vývoj rekonstruovaných embryí zastaví po několika děleních, zpravidla je to období, kdy embryo aktivuje svůj vlastní genom.

Je tak zřejmé, že je nezbytné se vrátit znovu k počátku a studovat vývoj mezidruhových embryí krok po kroku. Především jde o to najít tu nejvhodnější kombinaci, která bude optimální pro vývoj embrya přinejmenším do stadia blastocysty, kdy se v nejčastějších případech ESC derivují. Studium tak musí zahrnovat kompatibilitu jaderné a mitochondriální DNA, nukleolárního materiálu, centrosomů apod.

Jak jsme již uvedli výše, ESC byly derivovány především u myši, dále z lidských embryí a embryí primátů. Nejsou popsány linie ESC derivované z embryí hospodářských zvířat, a právě tento fakt může být velmi důležitý. Pro mezidruhové přenosy jader se především používají oocyty, které jsou relativně snadno dostupné – skot, prase (je s podivem, že se nevyužívají oocyty myši). Z hlediska požadavků na kultivace lze tak jen velmi těžko odhadnout, jak by se při derivaci ESC chovaly mezidruhové buňky embryoblastu. Mělo by rozhodující vliv jádro? Pak by byly kultivační podmínky obdobné těm, které se pro kultivaci lidských ESC používají v současné době. Nelze ale vyloučit, že by podstatný vliv mohla mít i cytoplazma. Pokud by pro přenos jádra byly použity oocyty skotu, bylo by v současné době v podstatě nemožné mezidruhovou linii ustavit, neboť u skotu nebyly dosud popsány odpovídající linie ESC.

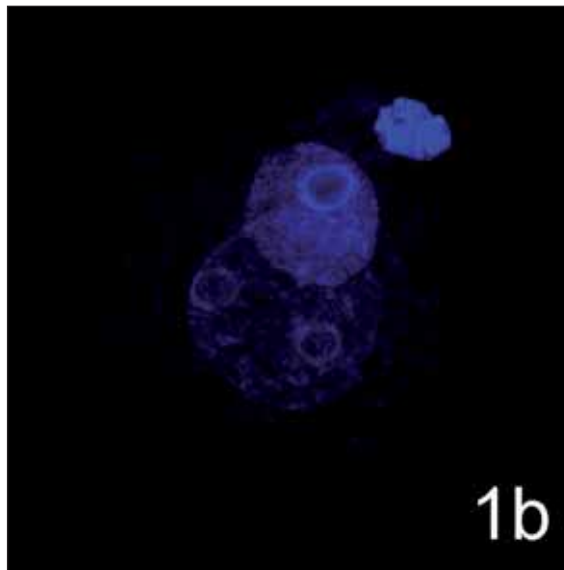
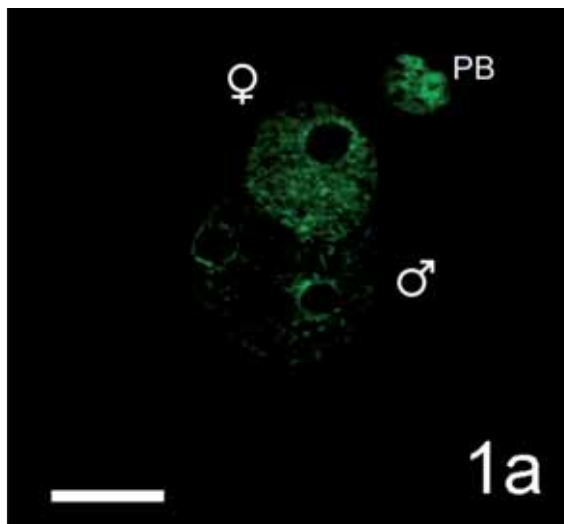

FOTO: ARCHIV AUTORA

Intracytoplasmická injekce lidské spermie do oocyty myši. Zatímco je přenos jader lidských somatických buněk do oocyty jiného savčího druhu hodnocen jako diskutabilní z etického hlediska, injekce lidských spermií do oocytů jiných savčích druhů je posuzována jako „eticky akceptovatelná“.
Obr. 1a, b demonstruje dekonenzaci hlavičky lidské spermie a tvorbu samčího prvojádra v oocyty myši: samčí prvojádro (♂), samičí prvojádro – myš (♀), druhé pólóvé tělísko (PB). 1a – značeno protilátkami proti acetylovanému H3K9, 1b – DAPI.

Mohou se rovněž vyskytnout námitky, že s ohledem na nedávné výsledky, kdy byly transdukci čtyř faktorů (Oct 3/4, Sox2, c-myc a Klf4; včetně dalších modifikací) transformovány diferencované (a dokonce terminálně diferencované) buňky na buňky, které se svými vlastnostmi a potenciálem v podstatě neliší od pravých embryonálních kmenových buněk, nebude již nezbytné derivovat linie ESC ať již z normálních, či mezidruhových embryí, a tím se vyhneme i určitým etickým konfliktům. Je však diskutabilní, do jaké míry by tomu skutečně tak bylo, pokud dokážeme transformovat somatickou buňku na buňku pluripotentní (ekvivalentní embryonální buňce), není nemožné pak z těchto buněk vytvořit embryo. A pokud vytvoříme embryo...?

Je těžké odhadnout, jakým směrem se vývoj v dané oblasti bude ubírat. Nakonec o tom svědčí i rozhodnutí britského parlamentu z 20. května 2008, který mezidruhové přenosy jader povolil s tím, že se může jednat o zásadní krok pro budoucí léčbu a pochopení podstaty některých nemocí u lidí. Jisté je, že daný přístup přinese řadu zajímavých poznatků a může najít uplatnění i v dalších oblastech, jako je záchrana ohrožených druhů zvířat. ■

JOSEF FULKA jr., TIBOR MOŠKO,
HELENA FULKOVÁ, EVA SYKOVÁ,
Centrum buněčné terapie a tkáňových náhrad
2. LF UK Praha

CENTRUM TRANSLAČNÍ BIOMEDICÍNY V TEREZÍNĚ A LITOMĚŘICÍCH

Ústav experimentální medicíny AV ČR, v. v. i., je iniciátorem vzniku nového výzkumného centra, které v sobě propojí výzkum napříč několika moderními lékařskými obory, včetně jejich aplikace. Centrum translační biomedicíny Terezín–Litoměřice by mělo vzniknout za podpory strukturálních fondů EU, konkrétně Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace, v letech 2010–2013 na území výše uvedených měst.

FOTO: ARCHIV CTB

*Letecký snímek
Městské nemocnice
v Litoměřicích,
která se podílí
na vzniku Centra.*

Cílem projektu je soustředit na jedno místo špičkové odborníky, nejmodernější technologie a postupy v oblastech regenerativní medicíny, pokročilých diagnostických zobrazovacích metod (advanced imaging) a biotechnologií. Jeho součástí bude i vzdělávací centrum pro pregraduální studenty, doktorandy, vědecké pracovníky a lékaře v biomedicině a zobrazovacích metodách. Centrum by mělo zaměstnat okolo dvou stovek vědců, lékařů, techniků a manažerů. Náklady na přípravu a realizaci projektu se odhadují na 2,4 mld. Kč. Na jeho realizaci se budou podílet jako partneři Ústav experimentální medicíny AV ČR, v. v. i., Městská nemocnice v Litoměřicích, města Litoměřice a Terežín, Institut klinické a experimentální medicíny (IKEM) a Univerzita Karlova v Praze – 1. lékařská fakulta. Projekt by měl přinést nejen zvýšení vědecko-

výzkumné kapacity Ústeckého kraje, ale také celkové oživení města a celého regionu rozvojem návazných ubytovacích, konferenčních, dopravních, kulturních nebo pohostinských služeb. Zaměstnanost a celkové výdaje do výzkumu a inovací jsou ukazatele, ve kterých zaujímá Ústecký kraj v rámci krajů ČR třetí příčku zcela, po Karlovarském kraji a Vysočině.

Ústav experimentální medicíny AV ČR má bohatou zkušenost s mezinárodní projektovou spoluprací i se strukturálními fondy EU. V roce 2000 se stal jedním z Center excellence EU, v současné době řeší pracovníci ústavu 15 projektů 6. rámcového programu; získali projekty i ze 7. rámcového programu a též spolupracují s mnoha zahraničními ústavami. V současné době ústav dokončuje investiční projekt *Inovační biomedicínské centrum*, financovaný z operačního programu JPD 2

pro hl. m. Prahu. Jedná se o výstavbu čtyřpodlažního objektu vybaveného GMP výrobními prostory se sledovaným stupněm čistoty (tzv. čisté prostory), laboratořemi, kancelářemi a konferenčním sálem. Objekt bude sloužit jako podnikatelský inkubátor pro začínající spin-off firmy v oboru biomedicíny.

Pojmy *regenerativní medicína* a *translační biomedicína* jsou relativně nové. Znamenají nový a komplexní přístup, který propojuje základní výzkum a klinické aplikace léčebných postupů pro dnes nevléčitelná nebo obtížně léčitelná onemocnění, přičemž hlavním smyslem je urychlené zavádění výzkumných poznatků do praxe. Zahrnuje léčebné postupy s využitím terapie kmenovými buňkami, genové manipulace nebo jejich kombinace, nové biomateriály, např. hydrogely a nanovlákná, nanotechnologie a neinvazivní diagnostické metody. Bez nadsázky lze říci, že *regenerativní medicína* je křížovatkou k dalšímu úspěchu medicíny v mnoha oborech. *Translační medicína* je jedním z oborů, které jsou podporovány v celoevropském měřítku v rámci programu EU pro rozvoj evropských výzkumných infrastruktur ESFRI – EATRIS (*European Advanced Translational Research Infrastructures in Medicine*). EATRIS se prioritně zaměřuje na prevenci, diagnostiku a terapii těch onemocnění, jež jsou v Evropě hodna zvláštního zřetele. Mezi ně patří především nádorová onemocnění, nemoci kardiovaskulárního systému, mozku, míchy, diabetes, nemoci pohybového aparátu a jejich diagnostika pomocí vyspělých zobrazovacích metod.

Centrum translační biomedicíny by se mělo stát špičkovým evropským regionálním pracovištěm v oblasti výzkumu moderních biomedicínských metod. Značný důraz by měl být rovněž věnován výzkumu léčebných postupů u cerebrovaskulárních onemocnění (např. cévní mozková příhoda), kde bohužel Česká republika ve světovém srovnání zaostává, a to zejména v organizaci péče a zajištění následné specializované rehabilitace. Pokud se pacient s cévní mozkovou příhodou nedostaví na specializované pracoviště bezprostředně po akutních příznacích, hrozí mu velmi vážné zdravotní následky s dopady jak na něj samotného, tak i na jeho okolí. Invalidita je u těchto onemocnění stále velmi vysoká. K výzkumu cerebrovaskulárních onemocnění by mělo sloužit špičkové centrum zobrazovacích metod, vybavené nejmodernější přístrojovou technikou – CT a MR tomografie s vysokým rozlišením, kombinovaným MR – PET, ultrazvukovými přístroji apod. Toto zobrazovací centrum by se následně mohlo stát i referenčním školicím pracovištěm pro vědecké pracovníky a lékaře z celé České republiky i zahraničí.

Navrhujeme, aby se hlavní výzkumná část Centra vybudovala v těsné blízkosti Městské nemocnice v Litoměřicích, která je poměrně dobře vybavena, má lůžkovou kapacitu okolo 600 míst a zaměstnává lékaře všech hlavních specializací. Centrum bude s nemocnicí úzce spolupracovat jak v oblasti základního, tak i aplikovaného výzkumu a nemocnice se stane jedním z „odběratelů“ výsledků výzkumného centra. Projekt je

jednoznačně zaměřen na inovační politiku v biomedicíně, protože počítáme i s rozsáhlou spoluprací s biomedicínskými firmami.

V Terezíně by se měly vybudovat návazné výzkumné, vzdělávací, ubytovací a administrativní kapacity; počítáme s využitím některých pozemků a objektů, které se v současnosti nacházejí ve špatném technickém stavu. Jedním z uvažovaných objektů je například bývalá vojenská nemocnice „Na Krétě“.

Návrh projektu představilo vedení Ústavu experimentální medicíny AV ČR na tiskové konferenci Akademie již 11. prosince 2007 za účasti místopředsedy vlády pro evropské záležitosti Alexandra Vondry, ředitele Městské nemocnice v Litoměřicích L. Vysoudila, zástupců města Litoměřice, odborníků z IKEM a dalších. Projekt též figuruje na orientačním seznamu tzv. velkých projektů (nad 50 mil. eur) v příloze operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace. Věříme, že i vedení AV ČR projekt podpoří, jelikož jako jedna z mála zemí nemá Česká republika samostatný Ústav pro výzkum kmenových buněk nebo Ústav regenerativní medicíny, a kde jinde by měl takový ústav vzniknout, ne-li na půdě Akademie věd. Jeho zajištění vidíme v pokračování velmi úspěšného projektu MŠMT Centrum buněčné terapie a tkáňových náhrad.

Podpoření Centra translační biomedicíny v Terezíně a Litoměřicích v rámci Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace a jeho realizace by přineslo užitek české vědě, medicíně, inovační politice a Ústeckému kraji. ■

EVA SYKOVÁ,
ředitelka Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v. v. i.,
JOSEF SYKA,
vedoucí projektu Centrum translační biomedicíny
Terezín–Litoměřice, ÚEM AV ČR, v. v. i.

**Josef Syka
s ředitelem
nemocnice Leošem
Vysoudilem
před pozemkem
budoucího Centra
translační
biomedicíny**

IMI VYHLÁSILA HISTORICKY PRVNÍ VÝZVY

Společná technologická iniciativa Inovativní medicína (IMI) byla ustanovena rozhodnutím Evropského parlamentu a Rady EU z 18. prosince 2007. Dne 30. dubna 2008 byla poté na informačním dni v Bruselu vyhlášena historicky první výzva pro předkládání návrhů projektů do IMI. Uzávěrka má 15. července 2008.

Initiativa inovativní medicíny, která má přispět k rychlému vývoji nových léků, je ojedinělým partnerstvím soukromého a veřejného sektoru. IMI se bude soustředit především na vývoj nových postupů a současně také napomáhat Evropě, aby se stala lokalitou, kam budou farmaceutické firmy (opět) umísťovat svůj výzkum a vývoj.

Zakládajícími členy IMI jsou Evropská komise (EK) a Evropská federace farmaceutického průmyslu a asociací (EFPIA). Řídící orgán IMI se skládá z představitelů EK a EFPIA. V čele IMI stojí výkonný ředitel, jímž se dočasně stal Alain Vanvessel z EK. Vědecký výbor se bude skládat z 15 odborníků na danou problematiku. V současné době by členské a asociované státy měly navrhnout vhodné kandidáty, kteří však budou ve vědeckém výboru zastupovat pouze sebe a budou moci pocházet z jakéhokoliv státu světa. IMI bude mít také skupinu reprezentantů členských a asociovaných (k 7. RP) států, jež bude komunikovat s vědeckým výborem. Jednou ročně zasedne veřejné stakeholders fórum, na němž budou jeho účastníci mimo jiné diskutovat o budoucnosti IMI.

Témata výzev, k nimž se vyjadřuje skupina reprezentantů členských států a výzkumný výbor, navrhuje ředitel pro výzkum členů EFPIA. Pro každé téma je ustaveno konsorcium složené z členů federace. Výzva se uveřejňuje s detailním popisem témat, u kterých jsou specifika konsorcia z členů EFPIA.

Jako strategické se ukázalo rozhodnutí EK a EFPIA, že se IMI bude soustřeďovat na předkompetitivní fázi vývoje. Definovány byly následující okruhy: předpovídání účinnosti, předpovídání bezpečnosti, management znalostí a vzdělávání a školení. Zároveň byly vybrány priority: rakovina, mozkové nemoci, poruchy spojené s metabolismem, kardiovaskulární choroby, infekční nemoci a zánětlivá onemocnění.

IMI se může účastnit jakýkoliv právní subjekt pracující v oborech pro IMI relevantních. To však automaticky neznamená, že může též obdržet finanční podporu. Základní podmínkou zůstává, že se výzvy účastní minimálně dva právní subjekty splňující podmínky pro obdržení financování (např. akademická obec – univerzity, vědecko-výzkumné instituce; MSP; organizace pacientů; ostatní nevýdělečné právní subjekty) a dva

právní subjekty/členové EFPIA. Všechny čtyři subjekty musí být na sobě nezávislé a jejich výzkum musí být realizován v EU či v asociovaném státu k 7. RP. Minimální počet zúčastnivších se států není stanoven.

Postup podávání projektů se od 7. RP liší, je dvoufázový. Nejprve konsorcium složené z právních subjektů mimo EFPIA předkládá návrh projektu, který musí odpovídat celému tématu výzvy. Hodnocení bude provedeno *peer review*, na kterém budou přítomni i koordinátoři daného tématu ze strany členů EFPIA. V tomto *peer review* se vybere nejlepší projekt. Mezi kritéria hodnocení bude patřit vědecká a technologická excelence, míra spolupráce mezi partnery, kvalita konsorcia jako takového a kvalita pracovního plánu včetně rozpočtu.

Vítězné konsorcium se spojí s konsorciem EFPIA a předloží úplný návrh svého projektu. V následujícím kole se již nebude posuzovat vlastní výzkumný záměr, jednat se bude o kvalitativní kontrolu projektu. Druhé *peer review* posoudí zejména vědeckou a technologickou excelenci, konsistenci s prvním návrhem projektu, implementační plán projektu, návrh projektové dohody (project agreement) a potenciální dopad výsledků projektu. Vzhledem k tomu, že se jedná o první výzvu IMI, budou prozatím posuzovatelé vybráni z databáze hodnotitelů 7. RP; v budoucnu se ale počítá se stálou komisí (standing peer review). Pro tuto chvíli budou projekty hodnoceny jako excelentní, přijatelné nebo nepřijatelné.

První výzva byla vyhlášena 30. dubna 2008 s uzávěrkou první fáze 15. července 2008. Od poloviny července do konce září 2008 se uskuteční vlastní hodnocení a již koncem září budou známi vítězové první fáze, kteří během října a listopadu předloží úplné návrhy projektů. V průběhu prosince se bude konat druhé hodnocení a vyhlášení vítězů první výzvy. Začátkem následujícího roku se tak budou moci začít realizovat první projekty.

Zajímavostí je, že projekty povedou dva koordinátoři. Hlavní koordinátor bude pocházet z EFPIA a bude dbát na cíle a realizaci, zástupce koordinátora bude reprezentovat konsorcium podávající návrh projektu do první fáze výběru. Bude též zastupovat partnery s nárokem na finanční podporu. Právní subjekty, které budou mít

na financování nárok, obdrží úhradu přímých nákladů ve výši až 75 % uznatelných nákladů na výzkum, 100 % na management, školení a vzdělávání a až 20 % z přímých nákladů formou nepřímých nákladů.

Podle paní Irene Nordstedt z Generálního ředitelství pro výzkum je přidanou hodnotou IMI, že výzkumné záměry odpovídají potřebám průmyslu

a soustředí se výhradně na vysoce důležité cíle. Veškeré informace o IMI jsou k dispozici na stránkách <http://imi.europa.eu>. ■

TÁŇA PERGLOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

CENTRÁLNÍ REGISTR A IDENTIFIKAČNÍ KÓDY PRO ÚČASTNÍKY PROJEKTŮ 7. RP

Ve dnech 26. a 27. dubna 2008 byl spuštěn nově zřízený centrální registr, tzv. Unique Registration Facility (URF), kam se budou ukládat data týkající se právního statutu a existence institucí, které se účastní projektů 7. RP. Institucím jsou již přidělovány první identifikační kódy, tzv. Participant Identification Code (PIC).

V novém systému je ověřování (validace) existence a právního statutu účastníků a ukládání informací a podpůrných dokumentů odděleno od tzv. negociací, neboli vyjednávání podmínek pro přidělení konkrétního grantu. Instituce, u které již byla validace někdy provedena a byl jí přidělen identifikační kód PIC, nebude nadále muset opakovaně dokládat svoji existenci a právní statut v každém dalším projektu 7. RP. Prokáže se svým PIC, pod kterým již budou uloženy všechny relevantní informace a dokumenty, a příslušné údaje tak budou automaticky předem vyplněny do příslušných formulářů (jak při podávání projektu prostřednictvím systému tzv. Electronic Proposal Submission Service (EPSS), tak při vyplňování formulářů v rámci negociací při přípravě grantové dohody v systému tzv. Negotiation Form (NEF)).

V minulosti musely instituce účastníci se projektů předkládat informace o právních a finančních otázkách pro každý projekt zvlášť. A to jak při předkládání návrhů projektů, tak při negociacích s Evropskou komisí. Existence a právní statut instituce se ověřoval při každém uzavírání grantové dohody. Opakované předkládání všech dokumentů zbytečně zatěžovalo administrativní a výzkumné pracovníky.

Evropská komise již nyní přidělila některým organizacím první identifikační kódy PIC. V současné době je PIC přidělen asi 5500 organizací, které již mají v rámci 7. RP podepsanou grantovou dohodu. Kontaktní pra-

covníci relevantních institucí budou o této skutečnosti postupně informováni prostřednictvím e-mailu.

Centrální databáze URF obsahuje kromě údajů o existenci a právním statutu účastníků 7. RP také webový portál <https://ec.europa.eu/research/participants/urf/>, který zajišťuje přístup již zaregistrovaných subjektů k jejich údajům a dále umožňuje registraci nových subjektů.

Bližší informace o registraci do URF a získání PIC pro instituce, které ještě nemají žádnou grantovou dohodu v 7. RP uzavřenou, se dočtete na webové adrese http://www.czelo.cz/dokums_raw/27.4.08_introducion_of_URF_EK.doc.

Je nutné upozornit, že v současné době není při podávání návrhu projektu používání PIC povinné. Identifikační kód musí být povinně udělen až v průběhu negociací. V okamžiku, kdy je první dohoda uzavřena, již organizace musí mít PIC, který poté při předkládání návrhů dalších projektů může, anebo nemusí použít. Používání se doporučuje, ale závazné zatím není. Předpokládá se, že instituce samy začnou PIC využívat při předkládání projektů v EPSS, protože se budou snažit využívat výhody centrální databáze, která významně zjednodušuje administraci spojenou s projektem. ■

LENKA LEPIČOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

bulletin

DEMOKRACIE JE ZODPOVĚDNOST

FOTO: PETR KRÁLIK, ARCHIV SSC

Pane profesore, patříte ke generaci, která neodcházela z tehdejšího Československa lehce a dobrovolně, pomýšlíte na návrat domů?

V Nizozemsku žiji už více než 30 let. Uchýlil jsem se tam poté, co jsem si doma vysloužil zákaz publikování, zákaz výkonu povolání a různé jiné zákazy. Tam jsem našel příležitost k tomu, abych mohl pokračovat zejména v ekologickém výzkumu, pro který jsem v československé normalizované zemi asi neměl tu správnou kvalifikaci. Žiji tam dodneška, ale už bych se chtěl přestěhovat zpátky do Čech za rodinou mého syna.

Odešel jste za „hory a za lesy“ – zvláštní, když specialista na lesy zakotví v Nizozemsku...

Byl jsem ledaskde. Proč zrovna Nizozemsko? Když se člověk dá na cesty, tak nikdy neví, kde se zastaví. Nizozemsko je země, která má úžasnou demokratickou tradici, kvůli níž je tam příjemné žít. Ne že by to byla ideální země, ideální země na světě neexistuje.

Plochá krajina Vám nevadila?

Samozřejmě ano, já jsem přišel z hor. Předtím jsem pracoval v Krkonoších, odtamtud jsem musel pryč... A ta plochá krajina? Naši lidé si většinou myslí, že rovina je nezajímavá, ale to není pravda. V nizozemském typu krajiny s sebou každých 50 cm výškového rozdílu něco nese. Ono to není na první pohled vidět. My jsme zvyklí na ekologický gradient, který před se-

Při slavnostním předávání cen časopisu Živa zazněly krásné a zajímavé příspěvky. Mezi nimi ovšem svou závažností a odvahou vyřknout věci kritické a nepopulární vynikla slova prof. Josefa Fanta, který získal zvláštní ocenění za pojednání o lesích. Prof. Fanta, mj. držitel Ceny ministra životního prostředí za rok 2006 za celoživotní přínos ochraně přírody a vědecké ekologii, pracoval v letech 1963–1974 ve Správě Krkonošského národního parku. Od roku 1978 působil na nizozemských univerzitách v Amsterdamu a ve Wageningenu.

bou vidíme. V Holandsku mají gradienty jiné dimenze, ale nejsou nezajímavé. Znamená to však jednu věc – člověk se musí naučit dívat se na krajinu jinak.

Jak dlouho Vám trvalo naučit se dívat jinak?

Myslím, že mi to trvá doteď. V krajině, kde člověk žije od malička, o takových věcech nepřemýšlí. To do Vás vstoupí, člověk to do sebe nasaje.

Já jsem přišel do Nizozemska jako dospělý člověk, a tak jsem se musel tamní krajinu naučit. Myslím si, že se mi to podařilo a že jí dnes rozumím.

Jaké jsou v Nizozemsku lesy?

Když jsem tam přišel, byly to lesy borové, na místě dříve zničených lesů dubových a dubo-bukových. Dnes se intenzivně pracuje na jejich obnově. A po těch 30 letech už je to vidět.

Takže si Nizozemci také lesy zničili?

Samozřejmě. Před 150 lety mělo Nizozemsko 1,2 % rozlohy země pokryté posledními fragmenty lesů. Místo degradovaných, vytěžených lesů se usadil vřes a vytvořil vřesoviště. Ta byla přepásaná, mnohdy totálně, a tam se vytvořily atlantické pouště, vnitrozemské přesypové písky, které v současné době dávají vynikající příležitost pro studium primární sukcese. To byla věc, která mě nesmírně zaujala a již jsem se věnoval. Založili jsme pokusné plochy, které už mají něco za sebou, a v současné době sestavujeme tým, který jednotlivé aspekty primární sukcese

popíše a sepíše. Domnívám se, že by z toho mohla vzniknout velice krásná publikace. Já jsem v Nizozemsku o těchto věcech dost publikoval a intenzivně jsem působil na ochranářské a lesnické instituce, aby výsledky vzaly za své, aby výsledky výzkumu aplikovaly. To se podařilo a dnes má holandské lesnictví úplně jiný charakter než mělo v době před 30 lety. Hodně tomu napomohly také dvě vichřice v letech 1972 a 1973, které rozlámaly a vyvrátily jednu třetinu areálu borových lesů. Tehdy si nejen lesníci, ale především veřejnost začala klást otázky. Lidé se začali ptát lesníků, zda dělají svou profesi dobře, zda lesy obhospodařují správně, když se dějí takové věci. Kalamity velice pomohly změnit názor na chování k lesům.

Máte pocit, že je nizozemská veřejnost vzdělanější, schopnější klást zodpovědným místům otázky? Jaký má vztah k ekologii?

Nizozemská společnost je ve srovnání s naší ekologicky vzdělaná. Je to proto, že země byla zbavená přírody a lidé pochopili, že bez přírody nemohou žít. To je základ ekologického povědomí. A na rozdíl od situace v Česku lidé říkají svým politikům: „My chceme přírodu, chceme, abyste se o to postarali.“ Žádný z politiků si nedovolí je odmítnout, příroda, les, biodiverzita apod. jsou témata politické diskuze.

Co potřebuje naše společnost, aby dovedla více zatlačit na politiky?

Potřebuje vzdělání, ekologické vzdělání.

Statisticky však zalesněné plochy přibývá, v čem je největší problém?

Problémů je celá řada. Máme za sebou bohatou a dlouhou lesnickou historii. Do nedávné doby byla naše země svým pojetím lesnictví součástí střední Evropy. To, co se děje dneska, nás ze středoevropských souvislostí vymyká. To je chyba.

Vymyká v jakém smyslu?

Tady se po politickém převratu koncipovalo lesnictví jednak jako pěstební činnost a jednak jako činnost těžební. Vytvořily se těžební firmy, které českého lesníka „zbavily“ starostí s těžbou lesa, což vykvetlo natolik, že je dnes lesní hospodář do značné míry zbaven odpovědnosti za svůj les. Nemůže dirigovat podnik, který mu jde těžít les tak, aby to bylo ku prospěchu lesa. Dokonce má firmou na několik let dopředu svázané ruce. Nemůže jí zakázat vstup do svého lesa například proto, že je deštivé počasí a těžká mechanizace způsobí velké škody na lesní půdě. Nikoho z těžbařů nezajímá, že lesní půda zraje 600 až 1000 let. To je jeden z problémů. Vzápětí se dospělo k prohlášení, že v důsledku toho státní lesy špatně hospodaří. Že si dostatečně nevydělávají. To je podivná situace – lidé od státních lesů totiž hospodařit vždycky uměli. A že to neumějí dnes, má asi jiné důvody...!

Vy jste znám jako odvážný člověk, který otevřeně ty důvody pojmenovává...

Myslím, že k tomu není potřeba odvahy, ale jen zdravého rozumu. Lidé v zaměstnaneckém poměru si to asi nedovolí. Psali mi, že se bojí, že by mohli při zvednutí hlasu přijít o zaměstnání. To není v pořádku. Člověk, který přijde s jakoukoli iniciativou, pochopitelně ne hloupou, by měl být slyšen. To, co jsem se dozvěděl z dopisů, není příliš povzbudivé. Dnes je to 90 let, co nám pan profesor Masaryk říkal: „Demokracie je diskuze.“ A já bych k tomu ještě dodal „a zodpovědnost“. A ani jedno tu dnes v lesnickém sektoru neplatí. Výsledkem je, že se český lesnický sektor zastavil ve vývoji, nevnímá, co se děje v okolní Evropě. To je chyba, protože v žádné z okolních evropských zemí nebylo zavedeno to, co bylo zavedeno v této zemi. A tím se vylučujeme z Evropy.

Smrkové hvozdy česko-polského pomezí z Ruprechtického Špičáku

FOTO: MARINA HUŽVÁROVÁ, ARCHIV SSC

Myslíte tím, že se u nás demokracie omezila pouze na to, že se dalo rovnítko mezi demokracií a volný trh, ale ne mezi demokracií a zodpovědností?

Ano. Les je dlouhodobá záležitost a uvažovat o lese pouze v ekonomických termínech se už mnohokrát nevyplatilo. Nás o tom přesvědčil loni orkán Kyril, následně vichřice Ema. A přijdou další.

Existuje horší nebezpečí, než jsou vichřice a orkány?

Čeká nás klimatická změna. Už je to v chodu. U nás asi nebude ta klimatická změna mít takový dopad jako třeba v mediteránu, kde je to mnohde už katastrofální, a nebo na atlantickém pobřeží.

Měla jsem na mysli pohromu v tom smyslu, že lesníkům byla vzata možnost zodpovědně uvažovat o lese, zvažuje se pouze otázka krátkodobě ekonomická. Nehrozí právě tady nebezpečí?

Už mnohokrát jsme se za 300 let existence organizovaného lesního hospodářství přesvědčili, že uvažovat o lese ryze v ekonomických termínech se nevyplácí. Ceny dřeva na trhu jdou nahoru a dolů, vyvíjejí se. A tak dnes zakládáme les pod zorným úhlem ekonomických kritérií. Když se za sto let les pokácí, možná na dřevě vyděláme, ale taky se možná ceny právě propadly a my na tom proděláme. Vypukne kalamita mnišky jako ve 30. letech minulého století. Tenkrát zachvátila 834 000 ha monokultur smrkových lesů, z nichž se asi 380 000 ha muselo úplně vytěžit. A pod zorným úhlem ekonomických hledisek se těch 380 000 ha zalesnilo opět jen smrkem.

Dnes nemáme mnišku, ale máme brouka kůrovce. Po orkánu z minulého roku lze očekávat, že v následujících letech dojde ke gradaci kůrovce, a to nejen na Šumavě, což se neustále rozmazává v tisku, ale na celém

území republiky. V 50. letech minulého století jsme měli jednu z nejlepších lesnicko-ekologických škol v Evropě. Školu zlikvidovali komunisté. Pamatuji se na výrok tehdejšího ministra Hružíka, který řekl: „Na co potřebujeme nějakou lesnickou ekologii, k čemu to je? Potřebujeme kubíky dřeva.“ V tehdejší době jsem pracoval ve výzkumném ústavu a byl jsem zodpovědný za projekt přeměny smrkových monokultur. Ten projekt se zlikvidoval. Kdyby se v tom pokračovalo, tak jsme dnes, za těch 60 let, mohli mít polovinu smrkových monokultur, a tudíž také polovinu škod způsobených třeba jen tím orkánem Kyril. To je příklad uplatnění jednostranného ekonomického hlediska pěstování lesů.

Stěžejní věcí je způsob lesnického plánování. Tak, jak se u nás plánuje dnes – to už je anachronismus. V podmínkách současného dynamického vývoje je třeba chápat plánování nikoli jako neměnný předpis, ale jako nástroj flexibilní reakce na podmínky trhu, změny funkcí lesa, změny požadavků ze strany společnosti. Vedení českého lesnického sektoru to ale nějak stále nechce vzít na vědomí. Přitom ještě máme dobré lesníky, kteří svou práci výborně umí.

Statisticky nám lesů přibývá, proč se tedy máme bát? Kdo je schopen dobře obhospodařovat lesy?

Nedávno nám zástupci dřevařských firem sdělili, že státní lesy špatně hospodaří, a obětavě se nabídli, že jsou ochotni část státních lesů – pochopitelně za pro ně výhodných podmínek – odkoupit. Pan ministr zemědělství reagoval na tento návrh v podstatě kladně. Mé stanovisko k věci je toto:

Jestliže se o koupi části státních lesů přihlásí třeba pan Schwarzenberg, nebo pan Šternberg nebo paní Colorado Mansfeld, jsem ochoten pro to zvednout obě ruce. Pokud se o privatizaci lesů přihlásí dřevařští podnikatelé, hrozí nebezpečí, o kterém jsem mluvil. Totiž, že po nějaké nepřilíš dlouhé době by mohli o značné rozloze českých lesů rozhodovat nikoli čeští lesníci, ale čínští dřevařští obchodníci. U lesů je zcela mimořádně potřeba zodpovědnosti a já ji dneska v českém lesnickém sektoru a v jeho organizaci dosti postrádám.

Vás asi těžaři nemají rádi?

Nevím, jestli mě mají rádi nebo ne. Nejsem v kontaktu ani s nimi ani s oficiálními složkami lesnického sektoru, dobře si rozumím s jednotlivými lesníky, kteří jsou na úrovni a vědí, že o lese se nesmí uvažovat pouze v ekonomických termínech. Zejména ne po katastrofách, které jsme prožili v období totalitního systému, kdy nám odešly desetitisíce hektarů horských lesů. Je to otázka zodpovědnosti. Celé středoevropské lesnictví od samého svého počátku na začátku 18. století bylo vybudováno na osobní zodpovědnosti lesního hospodáře. To je alfa a omega celé věci.

Pro mě, pro mé děti, pro mé přátele je les součástí života, místo, kam chodíme odpočívat, kde

Před půl stoletím nám jednu z nejlepších lesnických škol v Evropě zlikvidovali komunisti. Máme dnes vůbec dobré lesní hospodáře?

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

čerpáme energii. Potřebujeme stromy, jejich stín, vůni, šumění deště v korunách, vrzání větví ve větru, ptáky v korunách...

V dnešní době už zdaleka nejde jenom o dřevo, protože na kontinentální úrovni se konstatuje, že les je důležitou součástí prostředí, důležitou součástí krajiny. Víme o tom, že má mimořádný vliv na retenci vody v krajině. Víme, že má velký potenciál v obnově biologické diverzity krajiny. O lese nelze uvažovat jen v ekonomických termínech. Takové věci jako biodiverzita, retence vody, rekreace mají hodnotu, která se dá těžko vyjádřit cenou. Přesto se o to někteří lidé pokoušejí, např. Švýcaři, kteří dospěli k názoru, že hodnota biodiverzity, rekreační funkce, vodohospodářské funkce lesa vyjádřená v penězích je víc než desetinásobkem ceny dřeva. A to se všechno ví.

Proč to naši vedoucí činitelé nechtějí slyšet?

Myslím, že by se měli především poučit v zahraničí. Tam je k dispozici obrovské množství poznatků. Ale i to je v ČR zřejmě nějak složité. O Češích se v Evropě říká, že než by převzali dobrý model práce ze zahraničí, raději pracují podle špatného modelu, jen když si ho vymysleli sami. Zřejmě to platí i pro lesnictví. V českém lesnickém vzdělání jsou velké mezery – nemá úroveň jako např. v Německu, Švýcarsku, Francii či jinde.

Jsmo někde u systémové chyby. Kdo by jim to měl vysvětlit? Univerzity, ekologové?

Ti, kdo se zabývají takovými záležitostmi. Především lesnický výzkum, jestli to umí...

Říkáte, že naše politika ve smyslu chování se k lesu je nejhorší z okolních zemí. Co tedy máme dělat, jak se máme zachovat, aby se nám v Česku nezačaly přesypávat písečné duny?

Doufám, že písečné duny se nám v dohledné době v ČR přesypávat nezačnou. Ale eroze – jak vodní, tak větrná – je nadměrná. Nejméně polovina lesních půd je chemicky změněná. Jsme jedinou zemí ve střední Evropě, kam nepřitéká voda odjinud. Smíšené lesy ji v krajině zadržují lépe než oněch plánovaných asi 250 přehrad. Stavby zvěře jsou v některých částech země mnohonásobně vyšší, než kolik může les vůbec unést. Škody způsobené zvěří na přirozeném zmlazení i na výsadbách jdou do stovek milionů. Okusem listnáčů blokuje zvěř přeměny smrkových monokultur. A myslivci na Ministerstvu zemědělství blokují změnu zákona o myslivosti. Co si o tom mám myslet?

Poznatků a informací o těchto věcech je ve světové literatuře obrovské množství. Jde o to je vnímat, přijímat, testovat v českých podmínkách, řídit se jimi. V ČR jde skutečně o systémovou chybu, která spočívá ve špatné návaznosti mezi politikou, profesním strategickým, normativním a operačním managementem, a úrovní vzdělání a výzkumu. Výsledkem je stagnace

FOTO: TOMÁŠ URBÁNEK, ARCHIV AUTORA

celého sektoru, která zasahuje školství, výzkum, řízení i praxi. Projevuje se to např. v tom, že v ČR se už po dlouhou dobu nekonalo žádné významné lesnické jednání. Pochopitelně – není tu žádná inovace, žádné významné vědecké výsledky, které by světu něco řekly. Současné české lesnictví nemá Evropě a světu co nabídnout. Aktuálním tématům se buď nevěnuje pozornost, nebo na nich pracuje někdo jiný – MŽP, Botanický ústav AV ČR. Zdá se, že Ministerstvo zemědělství nemá jasno, jak chce v tomto směru dále pokračovat.

Pane profesore, Vy jste za demokracií odešel za „hory a za lesy“. Máte pocit, že o nás v Česku platí, že když něco získáme příliš snadno, tak si toho nevážíme?

Ano, myslím, že je to tak. Našli se u nás dokonce politici, kteří si dovolili bagatelizovat statečnost těch, kdo s odvahou vystoupili proti totalitnímu režimu a šli za to do kriminálu. Někteří z nich nepřežili. Jednání oněch tzv. kritiků nelze nazvat jinak než trapnost. Ani ti, kdo odešli do zahraničí, to v naprosté většině případů neměli jednoduché. Myslím, že občané České republiky by si měli uvědomit, že demokracie není zadarmo. Že se pro ni musí pracovat a že je třeba za ni převzít plnou odpovědnost. Jedině pak má totiž obsah a smysl.

Děkuji za příjemný rozhovor o ne zcela povzbudivé perspektivě lesů v české demokracii. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

Les je důležitou součástí krajiny, pomáhá hospodařit s vodou, je domovem zvířatům i zdrojem odpočinku pro většinu lidí.

FOTO: ARCHIV SSC

LES V HORSKÉM ÚDOLÍ

JULIUS MAŘÁK, 80. LÉTA 19. STOLETÍ, OLEJ NA PLÁTNĚ 125 x 80 cm

Julius Mařák (1832–1899) patřil k významným malířům tzv. generace Národního divadla, která v poslední čtvrtině 19. století formovala novodobou tradici české výtvarné kultury. Je proto přirozené, že dílo tohoto umělce najdeme i mezi uměleckými díly vrcholné kulturní instituce, kterou při svém založení v roce 1892 Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění reprezentovala.

Syn vrchnostenského úředníka na valdštejnském panství v Litomyšli volil v mládí mezi hudbou a výtvarným uměním. Zvítězilo malířství a touha po kvalitním vzdělání jej vedla z Prahy do Mnichova a Vídně, kde se po studiích etabloval jako ilustrátor a soukromý učitel kreslení. Od počátku se zaměřoval na krajinomalbu a ve spolupráci s věhlasným vídeňským mědirytcem Leopoldem Jaroslavem Schmidtem vydal úspěšná grafická alba *Čtyři roční doby* a *Čtvero denních dob* a zásadně přispěl k mimořádnému edičnímu počínu s titulem *Rakousko-uherské mocnářství slovem a obrazem*. Julius Mařák proslul především jako virtuos náročné techniky uhlokresby na šedém či žlutém papíře, kterou kombinoval s bílou křídou. Krajinné studie poté transformoval v ateliérovém prostředí do obrazů oblíbených lesních partií, které se v jeho podání proměnily v osobitou vizi realismu a poezie.

Julius Mařák patřil k umělcům, kteří se od počátku své umělecké dráhy těšili pozornosti, úctě i nezištné podpoře Josefa Hlávky. Ten zprostředkoval Mařákovi jeho první veřejnou zakázku na malířskou výzdobu dvorany vídeňského nádraží Františka Josefa I., kde v roce 1871 vytvořil sérii krajinných pohledů na lokality umístěné podél této železnice přes Horní Rakousy do jižních Čech. Výzdoba nádraží byla zničena za druhé světové války, zachovala se však řada přípravných skic, z nichž část skončila na zámku v Lužanech jako osobní Mařákův dar Hlávkově. Josef Hlávka byl také iniciátorem umělcovy účasti na výzdobě Národního divadla a Národního muzea, pro která vytvořil svá nejvýznamnější díla zachycující místa spojená s národní historií.

Josef Hlávka zprostředkoval Juliu Mařákovi i velkorysou zakázku na dvojici monumentálních obrazů s tematikou šumavského pralesa objednaných Ministerstvem osvěty a vyučování ve Vídni (dnes v Národní galerii). Ve složitém období zdravotní rekonvalescence v roce 1889 velkoryse Mařákovi nabídl útočiště na svém sídle v Lužanech, kde malíř vytvořil intimní kresebný cyklus. Obraz *Les v horském údolí* reprezentuje vrcholné umělcovo období kombinující realistické studie lesních partií

s neoromantickým prožitkem přírody. Schopnost propojit realistickou drobnokresbu s rafinovanou kompozicí barevně a světelně modelovaných krajinných výseků zařadily Julia Mařáka mezi úspěšné a vyhledávané malíře druhé poloviny 19. století. Mařákův obraz se dostal do majetku České akademie věd zřejmě prostřednictvím Josefa Hlávky, který tak podpořil svého osobního přítele a řádného člena IV. třídy tehdejší Akademie. Dokládají to obdobný obraz *Les se srnčí zvěří* z roku 1886, dnes na zámku v Lužanech, či obraz *Lesní loubí*, který byl v roce 1971 převeden z majetku Akademie věd České republiky do sbírek Národní galerie.

Obrazy Julia Mařáka se svým způsobem staly symbolem české krajiny. K rozvoji tohoto specifického žánru přispěl umělec i svým pedagogickým působením na Akademii výtvarných umění v Praze, kde jako první rektor reformované a zestátněné školy vychoval od roku 1887 celou plejádu žáků v čele s Antonínem Slavičkem, Františkem Kavanem, Otakarem Lebedou či Ferdinandem Engelmüllerem a Jaroslavem Panuškou. Naprosto právem tak bývá Julius Mařák označován za zakladatele moderní české krajinomalby.

JIŘÍ T. KOTALÍK,
Akademie výtvarných umění

Interiéry lužanského zámku, kde Julius Mařák našel dočasné útočiště, zdobí umělecká díla malířů a výtvarníků, které Hlávka finančně podporoval.

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

Informace ze 46. zasedání Akademické rady AV ČR dne 13. května 2008

Akademická rada se zabývala těmito nejdůležitějšími záležitostmi:

Schválila

- výsledky hodnocení ukončených projektů programů *Informační společnost a Podpora projektů cíleného výzkumu*;

Jmenovala

- prof. Ing. Karla Štulíka, DrSc., místopředsedou Grantové agentury AV ČR pro oblast věd o živé přírodě a chemických věd;
- doc. RNDr. Emila Jelínka, CSc. (Přírodovědecká fakulta UK) členem Komise pro hodnocení výzkumné činnosti pracovišť AV ČR a jejich výzkumných záměrů pro oblast věd o neživé přírodě;

Souhlasila

- s Memorandem mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Akademií věd České republiky o spolupráci při pořádání akcí v rámci předsednictví ČR v Radě EU v roce 2009;
- s udělením *Prémii Otto Wichterleho* v roce 2008 mladým vědeckým pracovníkům v AV ČR (více informací v AB 7/8);
- s úkony týkajícími se nakládání s majetkem na základě návrhů pracovišť AV ČR;
- s přidělením startovacích a služebních bytů, startovacích bytů – garsoniér – a s mimořádným prodloužením nájmu dvou startovacích bytů.

Doporučila předsedovi AV ČR, aby udělil:

- čestnou medaili AV ČR *De scientia et humanitate optime meritis* prof. Dr. Ing. Pavlu Novákovi, DrSc. (University Newcastle upon Tyne, Velká Británie);
- čestnou oborovou medaili *Bernarda Bolzana za zásluhy v matematických vědách* prof. Stephenu A. Cookovi, FRS (University of Toronto, Kanada);
- čestnou oborovou medaili *Ernsta Macha za zásluhy ve fyzikálních vědách*
  - prof. Dr. Matthiasi Schefflerovi (Fritz-Haber-Institut der Max-Planck-Gesellschaft, Berlin, SRN);
  - prof. Michelu A. Van Hoveovi (City University of Hong Kong, Čína);
  - čestnou medaili *Za zásluhy o Akademii věd České republiky* JUDr. Jaroslavu Seidlovi (Ústav fyziky plazmatu AV ČR, v. v. i.);
  - čestnou oborovou medaili *Františka Křížíka za zásluhy v oblasti technických věd a za realizaci výsledků vědeckého výzkumu* Ing. Vladimíru Pekárkovi, CSc. (Ústav chemických procesů AV ČR, v. v. i.);
  - čestnou oborovou medaili *Jaroslava Heyrovského za zásluhy v chemických vědách*
    - RNDr. Rudolfo Polákovi, CSc. (Ústav fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR, v. v. i.);
    - prof. Alexandru Wlodawerovi, Ph.D. (National Cancer Institute at Frederick, USA);

- čestnou oborovou medaili *Gregora Johanna Mendela za zásluhy v biologických vědách*

- prof. Peteru K. Vogtovi, Ph.D. (The Scripps Research Institute, La Jolla, USA);

- prof. Dr. Robinu A. Weissovi (University College London, UK);

- čestnou medaili *Vojtěcha Náprstka za zásluhy v popularizaci vědy* redakci rubriky *Věda* deníku *Lidové noviny* ve složení: Mgr. Josef Matyáš (odpovědný vedoucí), Ing. Eva Hníková, Mgr. Eva Vlčková, Mgr. Matouš Lázňovský a Bc. Luděk Vainert;

- čestnou oborovou medaili *Josefa Dobrovského za zásluhy ve filologických a filosofických vědách* prof. PhDr. Radoslavu Večerkovi, DrSc., d. h. c. mult. (Masarykova univerzita Brno);

- *Fellowship J. E. Purkyně* Ing. Olegu Heczkoovi, Ph.D., navrženému Fyzikálním ústavem AV ČR, v. v. i.

Vzala se souhlasem na vědomí

- opatření provedená k realizaci usnesení XXXII. zasedání Akademického sněmu AV ČR;

- zprávu o činnosti Rady vědeckých společností za rok 2007.

Vzala na vědomí

- informaci o postupu přípravy novely zákona č. 130/2002 Sb.;

- informaci o přípravě rozpočtu AV ČR na rok 2009;

- informaci o výsledcích doplňovacích voleb do oborových rad Grantové agentury AV ČR;

- informaci o Operačním programu *Vzdělávání pro konkurenceschopnost*.

Informace z 233. zasedání Rady pro výzkum a vývoj dne 12. května 2008

ZÁVAŽNÉ PROJEDNÁVANÉ BODY A ZÁVĚRY ZE ZASEDÁNÍ

Návrh výdajů státního rozpočtu na výzkum a vývoj na rok 2009 s výhledem na léta 2010 a 2011 – materiál do vlády

Vláda svým usnesením ze dne 26. března 2008 č. 287, k návrhu Reformy systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR, uložila v bodu II.1. předsedovi vlády a předsedovi RVV promítnout Reformu do návrhu *Výdajů státního rozpočtu ČR na výzkum a vývoj na rok 2009 s výhledem na léta 2010 a 2011* a návrh předložit vládě do 31. května 2008.

Na dohadovacích řízeních se správci rozpočtových kapitol, která proběhla ve dnech 7. až 17. dubna 2008, Rada projednala návrh upravený podle Reformy. S jedinou výjimkou účelových výdajů Ministerstva zdravotnictví od r. 2010 byla dohadovací řízení uzavřena bez rozporu. Rozpor s Ministerstvem zdravotnictví byl dořešen na zasedání Rady.

Schválený materiál bude obratem bez rozporu předložen na schůzi vlády.

Metodika hodnocení výsledků výzkumu a vývoje 2008

Hodnocení výsledků výzkumu a vývoje v roce 2007 je prováděno v souladu s Reformou systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR, kterou vláda schválila dne 26. března 2008 usnesením č. 287.

Metodiku hodnocení výsledků výzkumu a vývoje v roce 2008 předložila Radě Komise pro hodnocení výsledků VaV. Návrh Metodiky vznikl jako výsledek jednání této Komise, která je poradním orgánem Rady, a ostatních odborných komisí Rady, proběhla i jednání se všemi zainteresovanými orgány a institucemi. Návrh Metodiky je po odsouhlasení Radou rozepisován do připomínkového řízení.

Návrh novely zákona č. 130/2002 Sb.

Vláda uložila předsedovi vlády a předsedovi Rady promítnout Reformu do novely zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků, a tento návrh předložit vládě do 30. června 2008. Schválený návrh novely zákona předložit do meziresortního připomínkového řízení. Po vypořádání meziresortního připomínkového řízení bude materiál znovu předložen ke schválení Radě na jejím 234. zasedání dne 20. června 2008.

Návrh postupu Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací

Rada schválila předložený návrh postupu Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací a jmenovala zpravodajem pro její přípravu člena Rady Ing. Janečka.

Dále uložila zpravodaji a sekretáři Rady zajistit přípravu NP VaVaI ve spolupráci s MŠMT tak, aby do 31. března 2009 byl její návrh předložen vládě.

Rámcová osnova pro vypracování návrhu organizace státní správy výzkumu, vývoje a inovací podle Reformy

Usnesení vlády ze dne 26. března 2008 č. 287 k návrhu Reformy systému výzkumu, vývoje a inovací v bodě II.3.c) uložilo členům vlády a vedoucím ostatních ústředních orgánů státní správy, kteří jsou poskytovateli státní podpory výzkumu a vývoje, předsedovi AV ČR a předsedovi GA ČR, aby do 30. června 2008 předložili předsedovi vlády a předsedovi Rady návrh organizace státní správy výzkumu, vývoje a inovací v oblasti jejich působnosti, vycházející z Reformy. Rada schválila rámcovou osnovu pro plnění tohoto úkolu.

Na tento úkol navazuje další, kde má podle bodu II.1.c) předseda vlády a předseda Rady promítnout Reformu do návrhu změn ve státní správě výzkumu, vývoje a inovací nevyžadujících úpravy právních předpisů a návrh předložit vládě do 30. září 2008.

Meziresortní koncepce bezpečnostního výzkumu a vývoje do roku 2015

Tvorba návrhu *Meziresortní koncepce bezpečnostního výzkumu a vývoje do roku 2015* a další související aktivity probíhají v souladu s usnesením vlády č. 287 ze dne 26. března 2008 k Reformě systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR. Koncepce je zároveň aktuální reflexí na rozvoj bezpečnostního výzkumu v EU.

Cílem předkládané Koncepce je identifikace priorit a hlavních strategických směrů rozvoje bezpečnostního výzkumu a vývoje v ČR a vymezení rámce pro efektivní využívání státní podpory ve výzkumu a vývoji v této oblasti. Rada souhlasila s předloženou Meziresortní koncepcí bezpečnostního výzkumu a vývoje do roku 2015.

Výroční zpráva Rady pro výzkum a vývoj za rok 2007

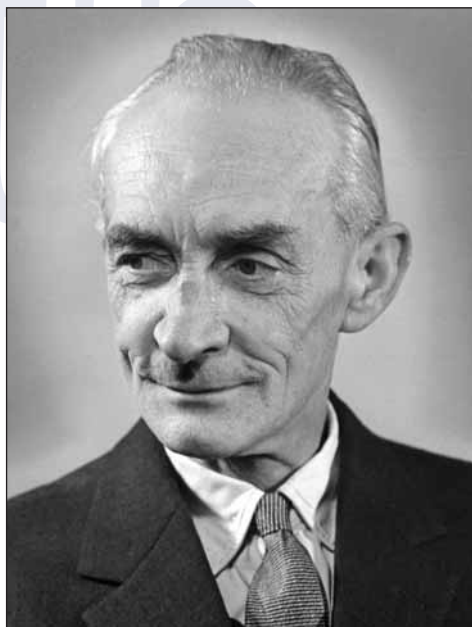
Výroční zpráva Rady pro výzkum a vývoj zpracovaná podle závazné osnovy je každoročně předkládána vládě pro informaci na základě usnesení vlády ze dne 20. února 2002 č. 175 k Rozboru poradních a pracovních orgánů vlády, kterým se ukládá předsedům poradních a pracovních orgánů vlády předkládat pravidelné výroční zprávy příslušných poradních a pracovních orgánů vládě do 31. května následujícího roku – počítaje rokem 2003.

Předloženou Výroční zprávu Rada schválila a požádala svého předsedu o její předložení na schůzi vlády v části pro informaci.

VÁCLAV KÁŠ

(1899–1978)

Český zemědělský výzkum ve dvacátém století často pro své praktické využití lákal různé politické síly. Svě by o tom jistě mohl vyprávět i jeden ze zakladatelů moderní české půdní mikrobiologie profesor Václav Káš.

Narodil se 21. února 1899 v Praze. Vzhledem k tomu, že v rodině bylo celkem sedm dětí, je pravděpodobné, že Václav Káš nevyrostal v materiálním přebytku. Sám také později uváděl, že patřil mezi studenty, kteří si na studia museli přivydělávat kondicemi. Se zemědělstvím se dostával do kontaktu především při prázdninových pobytech u sourozenců své matky. Po absolvování české vyšší reálky se rozhodl pro studium na ČVUT – obor zemědělského a lesního inženýrství – obor zemědělský. Jeho studia však v letech 1917–1919 přerušila služba v armádě. Absolvoval tak nakonec až v roce 1921, doktorem technických věd se stal o dva roky později. Již v době studií pracoval nejprve jako praktikant ve Fyziologickém ústavu UK v Praze a později jako stipendista v Biochemickém ústavu Státních výzkumných ústavů zemědělských, kde získal roku 1923 post pragmatikálního úředníka – asistenta. V Biochemickém ústavu se věnoval zemědělské mikrobiologii, především otázkám mikrobiologie půdy a statkových hnojiv. V roce 1929 přešel Václav Káš na ministerstvo zemědělství jako referent oddělení pro zemědělské výzkumnictví, v mimořádné době se však nadále věnoval výzkumné práci, nejprve v Biochemickém ústavu, později v novém oddělení pro půdní mikrobiologii při Ústavu pro půdoznalství, které vedl. Zde řešil hlavně otázky mikrobiologie jednotlivých klimatogenetických půdních typů. Jak později s určitou pýchou zdůrazňoval, přes své působení na ministerstvu zemědělství a přes určitý nátlak nevstoupil po celé meziválečné období do agrární strany, která přitom tehdy v dané oblasti jednoznačně dominovala. Přesto se na ministerstvu propracoval až do pozice odborového rady. V poválečném období opustil úřední pozici a začal budovat v rámci Výzkumných ústavů zemědělských samostatný ústav zaměřený na zemědělskou mikrobiologii a ujal se jeho vedení. Řešil zde například problematiku únavy půdy nebo otázky spojené s hnojivy. V roce 1947 se na základě práce o mikrobiologii klimatogenetických

půdních typů habilitoval na Vysoké škole zemědělsko-lesnické v Brně, kam odešel, a stal se tu profesorem. Přednášel hned na několika fakultách specializované obory mikrobiologie. V této době se věnoval především otázkám kompostů, za což v roce 1955 získal Státní cenu Klementa Gottwalda. V roce 1960 přešel na Vysokou školu zemědělskou v Praze, kde se ujal vedení katedry mikrobiologie, a v letech 1966–1970 zde řídil Agrobiologickou fakultu. Jeho zásluhou vzniklo na VŠZ respektované mikrobiologické pracoviště.

V roce 1964 vydal první československou učebnici *Zemědělské mikrobiologie*. Vedle své vysokoškolské činnosti se angažoval i v dalších institucích zemědělského výzkumu, od roku 1948 byl například členem prezidia a ústředního výboru Československé akademie zemědělské a od roku 1953 dopisujícím členem nově vzniklé Československé akademie zemědělských věd a podílel se i na její publikační a ediční činnosti. Roku 1962 se stal členem korespondentem ČSAV. Nadále se věnoval především různým otázkám mikrobiologie půdy, přičemž vedle vědeckých a odborných studií a knih nezapomínal ani na popularizaci a praktickou aplikaci. Často přednášel přímo zemědělcům, psal do různých časopisů a pravidelně spolupracoval se *Zemědělským rozhlasem*.

Václav Káš patřil spíše mezi politicky opatrné lidi. Jako sociální demokrat od roku 1946 se stal na základě vynuceného sloučení členem KSČ po roce 1948. Káš však nešel problémům po nástupu tzv. normalizace. V rámci čistek po roce 1969 byl vyloučen, před jakýmkoliv tvrdším postihem ho patrně uchránil vyšší věk a také asi neexistence vhodné náhrady, takže na VŠZ mohl působit až do sedmdesátých let. Jeho životní dráha se uzavřela definitivně 28. června 1978 v Praze. ■

MARTIN FRANC,
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Faculty of Mathematics & Physics
Charles University in Prague

Institute of Physics
Academy of Science CR

Summer School

'Nanomagnetism and Spintronics'

(Prague, September 5–13, 2008)

<http://cmd.karlov.mff.cuni.cz/Spintronics-2008/>

Lecturers (confirmed)

Albert Fert	(Palaiseau, France)
Peter Grünberg	(Jülich, Germany)
G. E. W. Bauer	(Delft, The Netherlands)
H. Ebert	(Munich, Germany)
B. Velický	(Prague, Czech Rep.)
G. Bihlmayer	(Jülich, Germany)
C. Carbone	(Trieste, Italy)
T. Jungwirth	(Prague, Czech Rep.)
B. Gallagher	(Nottingham, England)
G. Bouzerar	(Grenoble, France)
C. Ederer	(Dublin, Ireland)
D. Wortmann	(Jülich, Germany)
I. Mertig	(Halle, Germany)
J. Mašek	(Prague, Czech Rep.)
J. Fabian	(Regensburg, Germany)
P. Weinberger	(Vienna, Austria)
S. Biermann	(Paris, France)
P. J. Kelly	(Twente, The Netherlands)
O. Eriksson	(Uppsala, Sweden)
S. Sanvito	(Dublin, Ireland)
L. Sandratskii	(Halle, Germany)
P. Bruno	(Grenoble, France)
B. Barbara	(Grenoble, France)
J. Wunderlich	(Cambridge, England)
S. Blügel	(Jülich, Germany)
W. Wulfhekel	(Karlsruhe, Germany)
P. Jelínek	(Prague, Czech Rep.)
K. Výborný	(Prague, Czech Rep.)
J. Sinova	(Texas, USA)

Purpose

The purpose of the Summer School is to provide a qualified overview on the rapidly developing areas of spintronics, magnetoelectronics and nanomagnetism. The lectures will be oriented on last year PhD students and postdoctoral researchers in the field of *ab initio* electronic structure theory. The scientific scope will include important topics, such as half-metals and diluted magnetic semiconductors, hybrid systems, spin-dependent transport properties, effects of finite temperatures, spin dynamics, magnetism of nanostructures, relativistic effects, and electron correlations.

Sponsors:

Towards Atomistic Materials Design (Psi-k)
(ESF scientific programme)

Psi-k Training in Computational Nanoscience
(Marie-Curie Programme 'Series of Events')

Organisers:

Dr. Josef Kudrnovský	(ASCR, Prague, Czech Rep.)
Dr. Ilja Turek	(Charles University, Prague, Czech Rep.)
Prof. Vladimír Sechovský	(Charles University, Prague, Czech Rep.)
Prof. Patrick Bruno	(ESRF - Grenoble, France)

ROK MEDIÁLNÍCH STUDIÍ – ČESKÉHO A SLOVENSKÉHO ČTVRTLETNÍKU PRO KRITICKOU REFLEXI MÉDIÍ

Mediální studia jsou v česko-slovenském prostředí prvním pokusem o recenzovaný časopis věnovaný tomuto oboru. Unikátů spojených s Mediálními studii je ale více. Není právě obvyklé, aby časopis s takto vysokými ambicemi vydávalo profesní sdružení, v tomto případě Syndikát novinářů ČR.

z překladů nejzajímavějších výzkumných prací publikovaných během předchozího roku a doplněné o rozhovor s profesorkou kulturních studií Ann Gray. Redakci se daří naplňovat ambici, aby každé číslo časopisu obsahovalo recenzovanou teoretickou a recenzovanou empirickou stať. Vedle překladu některého z důležitých zahraničních textů je doplňují studentské práce, recenze aktuálních publikací, zprávy z výzkumů a konferencí. Potenciální okruh autorů *Mediálních studií* je široký, i když v současné době mají s rostoucím počtem studentů dosti omezený čas pro vlastní odbornou práci.

Přitom je v českém i slovenském prostředí tendence zabývat se kritickou reflexí role médií ve společnosti. Tím spíše, že se na pole mediální kritiky velmi rádi účelově vydávají politici a že především při úvahách o změnách mediální legislativy zaznívají argumenty hluboce zakořeněné v představách, které mediální studia jako obor opustila už před několika desítkami let. I proto Syndikát novinářů ČR a zapojené vysoké školy chtějí obor nadále rozvíjet, a to také prostřednictvím společného česko-slovenského recenzovaného časopisu. Další informace najdete na www.medialnistudia.cz.

JAN PUNČOCHÁŘ,
Syndikát novinářů ČR

Situace společenských věd – a mediálních studií zvláště – k tomu ale v mnohém vybízí: v Česku se obor rozvíjí pouze na třech vysokoškolských pracovištích (FSV UK Praha, FSS MU Brno a FF UP Olomouc) a vzhledem k časovým nárokům kladeným na výuku by ani jedno z nich nedokázalo naplnit vlastní čtvrtletník. Na Slovensku je institucionální situace o poznání lepší, relativně mladý obor mediálních studií se tam ale stále ještě zcela neodpoutal od předlistopadové teorie žurnalistiky (silně zaměřené především na čistotu žánrů či jazykovou správnost) a mladí vědci profesionálně socializovaní do diskursu společenských věd ještě nemají dostatečný prostor k realizaci.

Platforma pro publikování vědeckých prací z Česka a Slovenska dosud chyběla, to ale neznamená, že žádný odborný časopis do té doby neexistoval. Přímým předchůdcem *Mediálních studií* byla popularizační *Revue pro média*: původně vycházela jako tematická příloha časopisu *HOST*, později se osamostatnila a v letech 2001–2005 vyšlo celkem třináct tematických čísel. *Revue pro média* rozvíjel především okruh autorů z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, mezi nimi především šéfredaktorka Lenka Waschková-Císařová a sociolog médií Jaromír Volek. Redakce *Mediálních studií* na tuto tradici navazuje, personálně je ale rozkročena nad všemi českými a slovenskými vysokoškolskými pracovišti. Kromě toho je třeba se zmínit o popularizačním časopise *KMIT*, který v letech 1994–1999 vydávalo Centrum nezávislé žurnalistiky, a tradiční *Otázky žurnalistiky* vycházející od roku 1958 na bratislavské Univerzitě Komenského.

Mediálních studií dosud vyšlo pět čísel. Ročník 2007 zakončilo vydání v angličtině, které bylo sestavené

HLEDÁ SE ROSTLINA S PŘÍBĚHEM

Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i., vyhlásil 13. května 2008 ve spolupráci s dalšími akademickými institucemi a s Odborem mediální komunikace AV ČR fotografickou soutěž Rostlina s příběhem. Vědci i amatérští milovníci přírody do ní mohou zasílat fotografie rostlin se stručným komentářem, čím je zobrazená rostlina zajímavá. Cílem soutěže a následné výstavy vítězných příspěvků je seznámit veřejnost s pozoruhodnými biologickými „příběhy“ z rostlinné říše.

Bezpochyby každý, kdo se rád toulá přírodou, bude souhlasit, že rostliny jsou krásné a zajímavé: vyvíjejí se, reagují na podněty z okolí, jsou schopné se bránit chorobám nebo býložravcům. Těmito jevy se zabývají vědci z celého světa. Ačkoliv čeští badatelé patří v některých oborech ke světové špičce, výsledky jejich výzkumu prozatím zůstávají poněkud stranou veřejného zájmu. Pracovníci Ústavu experimentální botaniky AV ČR, v. v. i., se pozoruhodný rostlinný svět snaží nejen zkoumat, ale též jej lidem přiblížit. Proto iniciovali netradiční fotografickou soutěž *Rostlina s příběhem*. „Nechceme uspořádat jen další fotosoutěž, jakých jsou desítky. Chceme, aby se lidé zároveň zamýšleli nad rostlinami, které fotografují. Proto musí ke svému soutěžnímu snímku přidat krátký příběh – napsat, čím je zobrazená rostlina upoutala, případně čím je významná pro člověka, vědu nebo důležitá z hlediska ochrany přírody. Popularizace vědy je obvykle jednosměrná; seznamujeme laiky s vědeckými poznatky. Podle mne to však nestačí. Proto bychom rádi vtáhli veřejnost takřkajíc do hry. Věříme, že tímto projektem povzbudíme zájem o rostlinnou biologii, o práci vědců v laboratoři i v terénu,“ uvedl předseda poroty dr. Jan Kolář z ÚEB AV ČR.

Soutěž se uskuteční od 1. června do 15. září 2008 ve třech kategoriích: junioři do 20 let, profe-

sionální biologové a veřejnost. Porota tedy uvítá mikroskopické snímky od vědců stejně jako fotografie rostlin z výletů přírodou nebo dovolené.

V každé kategorii jsou vypsány atraktivní ceny: 1. cena – 10 000 Kč, 2. cena – 5000 Kč, 3. cena – 3000 Kč. Všichni ocenění navíc obdrží volnou vstupenku do všech poboček Národního zemědělského muzea Praha. Úspěšné fotografie budou 3.–7. listopadu vystaveny v hlavní budově Akademie věd ČR na Národní třídě jako součást akademického *Týdne vědy a techniky*. Soutěž bude mít i „virtuální výstavu“ na internetu. Na těchto stránkách se po vyhlášení výsledků objeví kromě oceněných prací také širší výběr kvalitních a zajímavých příspěvků. Více informací viz internetové stránky soutěže <http://fotopribeh.avcr.cz/>.

■
lsd

Fotografickou soutěž Rostlina s příběhem podpořili svou účastí na tiskové konferenci David Honys z ÚEB AV ČR a Josef Špak z ÚMBR AV ČR.

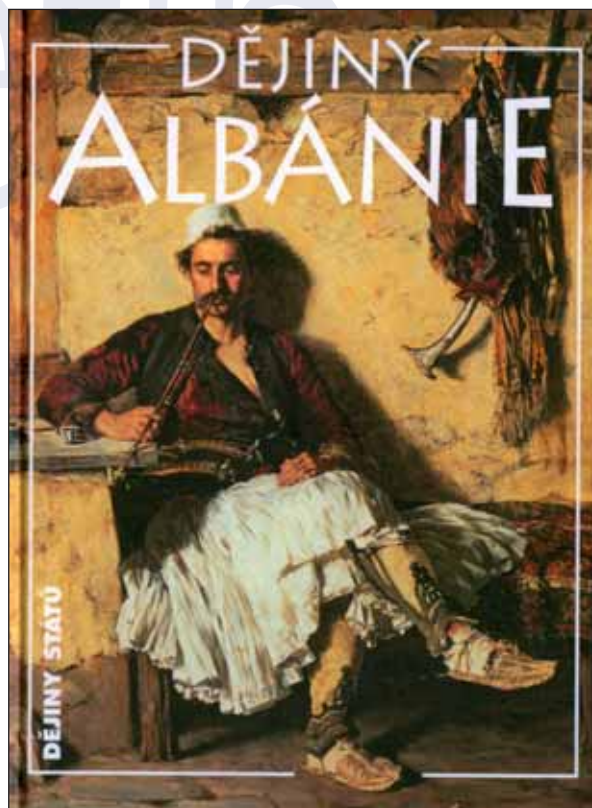
FOTO: LUDĚK SVOBODA, ARCHIV SSG

FOTO: TOMAŠ URBÁNEK

DĚJINY ALBÁNIE

V březnu 2008 vyšla dlouho očekávaná práce známého balkanisty a dlouholetého pracovníka Historického ústavu AV ČR, v. v. i., Pavla Hradečného, který byl nejvšestrannějším specialistou na balkánské dějiny ve své generaci. Zabýval se dějinami jihoslovanských zemí, Albánie i Řecka.

Pavel Hradečný
– Ladislav Hladký:
Dějiny Albánie,
Nakladatelství
Lidové noviny,
Praha 2008

Albanistika zůstávala autorovou prvotní doménou zájmu. Jeho záměrem v posledních letech bylo napsat první českou syntézu dějin této nepříliš geograficky vzdálené, přesto však pro průměrného českého čtenáře exotické země. Pavel Hradečný se na tento úkol svědomitě připravoval prakticky celý život. V 60. letech minulého století absolvoval studium albánštiny v Tiraně a stal se prvním a doposud jediným graduovaným historikem-albanistou. Bohužel, zákeřná nemoc mu znemožnila dovést svůj záměr do konce. Do poslední chvíle však nepřestával na knize pracovat. Do své smrti v červnu 2006 se mu podařilo dopsat dějiny do roku 1912 a v pracovní verzi dokončil dějiny poválečné hoxhovské Albánie. Torzo Hradečného díla dokončil při zachování jeho stylu i metodologických východisek Ladislav Hladký, který samostatně zpracoval období konstituování albánského státu a jeho vývoj mezi dvěma světovými válkami. Nejnamáhavější úkol čekal na spoluautora při zpracování nejednoznačného a složitého období druhé světové války. K završení Hradečného práce přispěli také Virgijl Monari s autorovou dcerou Pavlou Burdovou-Hradečnou, kteří pojednali vývoj albánské kultury ve 20. století, a František Šístek, který dovedl výklad dějin Albánie do bezprostřední současnosti.

Při výkladu albánských dějin musel autor řešit úkol jak zachytit dějiny Albánie před konstituováním samostatného státu v roce 1912. Hradečný logicky pojal albánskou historii jako dějiny albánského etnického prostoru. Po roce 1912 se soustředil výhradně na albánské státní teritorium s nutnými přesahy do Kosova, západní Makedonie a severního Epiru.

Hradečného pojetí je zcela originální. Vzhledem k úspěchu islamizace bylo nutné se zcela nově vypořádat s osmanským obdobím, které nelze pojet jako jakýsi historický hiatus mezi středověkem a národním obrozením, ale jako organickou součást albánských dějin. Hradečný dobře vysvětlil mýtus Skanderbega a objasnil jeho skutečnou úlohu v dobovém dění i význam jeho kultu při vytváření moderního albánského národního a státního vědomí.

Originální etapou albánských dějin bylo období vlády Envera Hoxhy vrcholící dobrovolnou izolací země poté, co se hoxhistický režim postupně rozešel s titovskou Jugoslávií, Chruščovovým Sovětským svazem a maoistickou Čínou. Hradečný představuje ideologii Hoxhovy diktatury jakožto svéráznou syntézu ortodoxního marxismu-leninismu stalinské ražby inspirovaného maoistickou snahou o permanentní mobilizaci obyvatelstva a xenofobního nacionalismu.

Autorova práce je důstojným pendantem prací zahraničních odborníků na albánskou problematiku, jako jsou Peter Bartl, Tadeusz Czekalski, Bernd Fischer a Stavro Skendi, a na dlouhou dobu se stane zásadní syntézou pro každého zájemce o albánské dějiny a kulturu. ■

TOMÁŠ CHROBÁK,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.

**ODBORNÉ PUBLIKACE
Z NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA**

JANA MATUŠOVÁ A KOL. AUTORŮ
**SLOVNÍK POMÍSTNÍCH JMEN V ČECHÁCH III
(Bav–Bíd)**

Ve třetím svazku slovníku jsou představena pomístní jména od Baveně až po Bídovku. Pomístní jména – jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest – v sobě skrývají zajímavé a přitažlivé informace a dobře poslouží také jako zdroj poznatků pro regionální historii, archeologii, etnografii či přírodovědu.

JAN GEBAUER
**HISTORICKÁ MLUVNICE JAZYKA ČESKÉHO
Díl IV. Skladba**

Jedno ze základních děl české jazykovědy vyšlo v loňském roce ke stému výročí úmrtí Jana Gebaue- ra. Z velkolepého projektu, rozvrženého do čtyř částí, se autorovi podařilo dokončit pouze díl první, *Hláskosloví*, a díl třetí, *Tvarosloví*. Čtvrtý díl byl vydán až v roce 1929 zásluhou Františka Trávníčka, který jej připravil pro tisk na základě rukopisu z Gebauerovy pozůstalosti.

FERDINAND DE SAUSSURE
KURS OBECNÉ LINGVISTIKY

Hlavní dílo otce moderní lingvistiky, ženevského jazykovědce a spoluzakladatele moderní sémiotiky Ferdinanda de Saussura, vzniklo posmrtně jako rekonstrukce jeho přednášek ze zápisků několika jeho posluchačů a díky péči jeho kolegů.

JANA HOFFMANNOVÁ, OLGA MÜLLEROVÁ (ED.)
ČEŠTINA V DIALOGU GENERACÍ

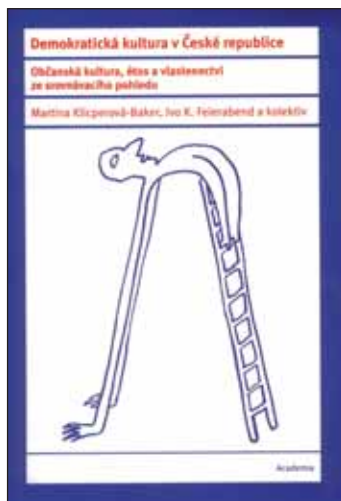
Publikace se pokouší získat pozornost lingvistické veřejnosti pro výzkum zaměřený na specifiku řeči příslušníků nejstarších generací uživatelů češtiny, na zvláštnosti jejich komunikace s generacemi mladšími a na proměny češtiny, které tyto mezigenerační dialogy odhalují.

MARTINA KLICPEROVÁ-BAKER,
IVO FEIERABEND A KOL.

**DEMOKRATICKÁ KULTURA
V ČESKÉ REPUBLICE**

**Občanská kultura, étos a vlastenectví
ze srovnávacího pohledu**

Pro toho, kdo přemýšlí nad tím, proč někde ve světě demokracie vzkvétá a jinde jen těžko zapustí kořeny, je tato kniha správnou volbou. Pojednává o psychologických základech demokracie, o občanské kultuře, směsi občanského i kulturního nacionalismu a o občanské slušnosti. Sleduje jejich výskyt v české společnosti a také u některých jiných národů.

**NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY
V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA
V KVĚTNU 2008**

- 1. Janoušek, P. a kol. – Dějiny české literatury 1945–1989, III. díl 1958–1969 + CD (publikace vznikla v rámci grantového projektu GA ČR a výzkumného záměru AVOZ)
- 2. Benešová, K., Kubínová, K. – Emauz. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy (s podporou AV ČR a benediktinského opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích v Praze)
- 3. Clausewitz, C. – O válce
- 4. Janáčková, J. – Božena Němcová. Příběhy – situace – obrazy (s podporou AV ČR, vznik práce podpořila Nadace Český literární fond)
- 5. Waldstein-Wartenberg, B.: Řád johanitů ve středověku

Tituly ostatních nakladatelů:

- 1. Biografický slovník českých zemí – C, Historický ústav AV ČR
- 2. Hledíková, Z. – Arnošt z Pardubic, Vyšehrad
- 3. DUBY, G. – Tři řády aneb Představy feudalismu, Argo
- 4. Jones, S. – Y: Původ mužů, Paseka
- 5. Naím, M. – Černá kniha globalizace, Vyšehrad

Knihkupcův tip:

- Pecháčková, S., Nesvadbová, J. – Historický atlas hub (Obrazy Františka Tytla), Academia (s podporou AV ČR)

SOŇA JANOVCOVÁ,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

“8“ ANNIVERSARIES IN CZECHOSLOVAK HISTORY

Whitsun confrontation in 1848

Bloody Whitsuntide in the middle of June 1848 is perceived as a milestone in revolutionary years of 1848–1849. In the face of former Marxist glorification of „barricade heroes“, contemporary historiography considers this event as tragic moment that did not aid Czech national politics.

TOPIC OF THE MONTH

The Learned Society the Czech Republic

The two-day General Assembly of *The Learned Society of the Czech Republic* took place in Hall of Patriots of Carolinum on May 19–20. The goals of the Society are to encourage the free development of science in all its aspects, to disseminate scientific ideas and concepts to the general public, to awaken a thirst for and delight in scientific knowledge within society, to support the enhancement of the level of education and a creative, rational and humanly responsible climate in the CR. On the occasion of General Assembly, Prof. František Šmahel from Center for Medieval Studies and Prof. Antonín Holý of the Institute of Organic chemistry and Biochemistry AS CR were bestowed the *Medal of the Learned Society of the Czech Republic* for their development of science. A *Scientist Award* was awarded chemist Prof. Miloslav Frumar of University of Pardubice in Pardubice and Prof. Eduard Maur from Charles University. The *Junior Scientist Award* was given to Dr. Jana Humpolíčková from Josef Heyrovský Institute of Physical Chemistry and doc. Marta Štefánková of the Mathematical Institute in Opava. *Grammar School*

Two colonies of mouse embryonic stem cells

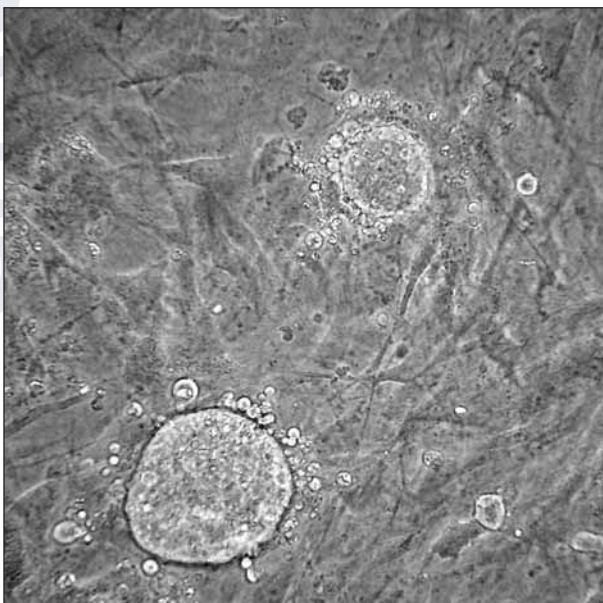

FOTO: ARCHIV AUTORA

Student Awards were presented to 13 students from Czech high schools.

NEW PROJECT

The Centre of Translational Biomedicine

The Institute of Experimental Medicine ASCR is the initiator of the Centre of Translational Biomedicine, Terezín–Litoměřice that should begin operations in 2010–2013 with the financial support from the EU structural funds. The new center, including application, will interconnect research across several modern medical fields.

SCIENCE AND RESEARCH

Dog: at our service

It is said that dog genome has 2 385 199 138 base couples and 20 439 genes which is less than man. It has been described as having about 2,5 million polymorphisms which give us knowledge about more than 400 various kinds of dogs.

Interspecies embryonic stem cells

Present medicine considers the embryonic stem cell to be a great hope for various intractable illnesses. However that topic includes lot of biological and ethical problems that need to be answered.

FROM BRUSSELS

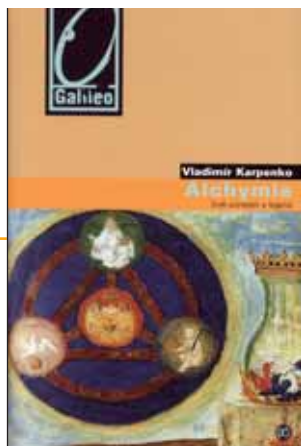
The Innovative Medicines Initiative (IMI): First Call

IMI is a unique Public-Private Partnership (PPP) between the pharmaceutical industry, represented by the European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (EFPIA), and the European Communities represented by the European Commission. The First Call of the IMI Joint Undertaking was launched by European Commissioner for Science and Research Janez Potočnik and EFPIA President Arthur Higgins on April 30.

Unique Registration Facility (URF)

CORDIS, a new service Unique Registration Facility (URF), was launched on April 27. It will facilitate the preparation of grant agreements between participants and the European Commission. Thanks to the new service, participants in the *Seventh Framework Programme* (FP7) and other programmes managed by the Research Directorate General will no longer have to submit their legal and financial information each time a new grant agreement is in the pipeline. Once participants have been validated by the European Commission’s central validation team for their existence as legal entities and their legal status, they will only have to submit their Participant Identification Code (PIC).

NOVÉ KNIHY

ALCHYMIE

Svět pohádek a legend

Kniha je malým souborem příběhů a legend z bohatého dědictví alchymie. Je to obraz jedné strany alchymie jako počínání, kde se setkáváme se slepou vírou, kde vystupují hrdinové i padouši, stejně jako v pohádkách. Nesnaží se být odborným dílem, snaží se pobavit a také trochu poučit.

Karpenko, V., Academia, edice Galileo, Praha 2008. Vydání 1.

O NIČEM A O VŠEM

Krátká čtení 1975–2008

Pavel Kohout je znám jako dramatik a autor více než desítky románů. Tato publikace však čtenáře seznamuje s další významnou oblastí jeho tvorby – s jeho publicistickými texty, zejména fejetony a novinovými sloupky.

Kohout, P., Academia, Praha 2008. Vydání 1.

STAGING OF CLASSICAL DRAMA AROUND 2000

Anglická publikace o inscenování klasického dramatu kolem roku 2000 vznikla jako výsledek symposia, které organizoval Kabinet pro klasická studia Filosofického ústavu AV ČR. Na setkání, jež se konalo v Praze v roce 2005, vystoupili mladí výzkumníci z celého světa a diskutovali mimo jiné o současných trendech v inscenování antického dramatu a o rozdílnosti přístupu k tématu v různých zemích.

Šípová, P. N., Sarkissian, A. (ed.), Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2007. Vydání 1.

MÝCH DEVADESÁT LET

Vzpomínková kniha vypráví o osudech amerického chemika českého původu, nositele zlaté medaile Jaroslava Heyrovského, který po obsazení Československa emigroval do ciziny. Herbert Morawetz dlouhá léta vyučoval polymerní chemii na Brooklynském polytechnickém institutu a až do svých 90 let pracoval jako redaktor věhlasného odborného časopisu *Macromolecules*.

Morawetz, H., Academia, edice Paměť, Praha 2008. Vydání 1.

DENÍKY

Svazek I, Svazek II.

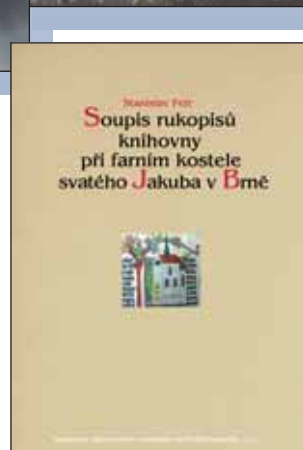
Spisovatel Sándor Márai se deníkovým zápiskům věnoval po celou druhou polovinu svého života. V prvním svazku *Deníků*, vydaném poprvé už roku 1946, zachytil autor atmosféru válečných let 1943–1944; své názory a myšlenky vztahující se na tehdejší dění vyslovuje s nemilosrdnou upřímností.

Márai, S., Academia, edice Paměť, Praha 2008. Vydání 1.

SOUPIS RUKOPISŮ KNIHOVNY PŘI FARNÍM KOSTELE SVATÉHO JAKUBA V BRNĚ

Knihovna při kostele sv. Jakuba v Brně je naší nejmýznamnější dochovanou historickou farní knihovnou. Je deponována v Archivu města Brna a obsahuje 125 středověkých rukopisů. Téměř polovinu rukopisů tvoří rukopisy liturgické, často bohatě iluminované, které představují významný doklad moravské knižní malby. Mezi zbývajícími rukopisy je zastoupena homiletika, bibliстика, hagiografie, kanonické právo, filosofie a patristika. Fond neměl kromě inventáře z počátku 19. století dosud žádnou pomůcku, která by jej badatelům zpřístupnila. Předkládaný katalog poskytne odborné veřejnosti řady vědních oborů kritický popis uložených rukopisů, který zpřístupní tuto důležitou památku našeho kulturního dědictví k následnému využití pro další vědeckou práci.

Petr, S., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2008. Vydání 1.

CENY ŽIVY 2007

Tradiční ocenění nejlepších článků v časopise *Živa* za uplynulý rok se konalo 29. dubna 2008 ve vile Lanna. Na slavnostním předávání cen si Purkyňovu cenu za popularizaci biologických věd v kategorii od 30 let převzali Miloš Macholán a Pavel Munclinger za článek *Hybridní zóny a „záhada záhad“* s podtitulem *Studium hybridních zón a otázka vzniku druhů*. Zvláštní ocenění časopisu *Živa* získává příspěvek, který se hodnotí jako význačný z jiných hledisek (např. význam pro výuku). Převzal jej Josef Fanta za seriál *Lesy a lesnictví ve střední Evropě I.–IV.* (rozhovor s autorem najdete na str. 18–21). Cenu *Živy* 25–30 let obdržel Martin Křivánek za pojednání *Pajasan žláznatý – nebeský strom pekel*. Juniorskou cenu *Živy* do 25 let získal Vít Smola s příspěvkem *Překvapivé chování běžného druhu slíďáka*. Cenu Antonína Friče získává každoročně příspěvek nejvýše oceněný čtenáři na základě jejich hlasování. Tuto čestnou cenu letos obdrželi Jan a Radka Sudovi za seriál *Kapsko – botanický ráj 1.–6.*

PM

Na společné fotografii všech oceněných shora: Pavel Munclinger, Miloš Macholán, Josef Fanta, Vít Smola, Radka Sudová, Jan Suda a Martin Křivánek

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC

CENA SVU

Předseda AV ČR prof. Václav Pačes získal ocenění Společnosti pro vědu a umění za svou odbornou činnost v oboru biochemie a za popularizační činnost. „Udílením cen chceme vzdát hold významným osobnostem naší vědy a kultury, které žijí u nás nebo v zahraničí,“ uvedla předsedkyně pražské pobočky SVU Alena Morávková. Cenu převzali také herci Jan Tříška, Luděk Munzar, Bořivoj Navrátil, biskup Václav Malý, profesor Mojmír Povolný, literáti Milan Uhde, Jana Štroblová, výtvarnice Jaroslava Brychtová a muzikolog Josef Hrnčíř.

lsd

FOTO: PETR KRÁLÍK, ARCHIV SSC